

Evropa Soveti
Moldova Respublikasının milletlärarası ilişkileri Bürosu

Gagauz dilinä çeviri

**Milli azınnıkları korumak için Çerçevä Konvenñiyasının uurunda
iyün ayın dokuzunda 2009-da kabledilän
Danışma Komitetin
MOLDOVAYA İLİŞİK ÜÇÜNCÜ SONUCU**

**Rezolütiya CM/ResCMN(2010)6
Milli azınnıkları korumak Çerçevä Konvenñiyasını Moldova Respublikası tarafından
uygulamak için**

Kabledildi Ministrular Komitetin tarafından 2010-uncu yılın mayın 5-indä viñe-ministruların
1084-üncü karşılaşması çerçevesindä

Ediția propusă cuprinde două documente în limba găgăuză ce reflectă rezultatele ciclului trei de monitorizare de către Consiliul Europei a implementării în condițiile Republicii Moldova a Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale – unui din principalele documente europene, conținând standardele în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale.

Traducerea: Dr. în filologie Liubovi Cimpoș
Liudmila Coban

Ediția este pregătită de Biroul Relații Interetnice

Предлагаемое издание включает два документа на гагаузском языке, отражающих итоги третьего цикла мониторинга Советом Европы имплементации в условиях Республики Молдова Рамочной Конвенции о защите национальных меньшинств – одного из основных европейских документов, содержащих стандарты в области защиты прав национальных меньшинств.

Перевод: доктор филологии Любовь Чимпоеш
Людмила Чобан

Издание подготовлено Бюро межэтнических отношений

**Milli azınnıkları korumak için Çerçevä Konvenşiyasının uurunda
iyün ayın dokuzunda 2009-da kabledilän
Danışma Komitetin**

MOLDOVAYA İLİŞİK ÜÇÜNCÜ SONUCU

REZÜME

Çerçevä Konvenşiyasını kablettiktän sora Moldova yaptı helal çalışmalar, ki geliřtirmää milli azınnıklarının haklarını korumak sistemasını hem uygulamaa milli azınnıkları korumasına ilişik zakonnarı, ayırıcä üüretim sferasında. Milli azınnıklar için zakon bazasını lâzım tamannamaa. 2009-uncu yılın aprel ayında geçirilän parlament seşimnerindän sora ortaya çıktı insan haklarının uygulamasında kusurlar, angıların negativ etkisi var nicä engellesin Çerçevä Konvenşiyasının uygulamasını Moldovada.

Milli azınnıklarının dillerini üürenmää deyni eni kolaylıklar peydalandı. Polilingvistik üüretimindä da var geliřmelär. Ama lâzım çalışmaa, ki milli azınnıklara vermää taa çok kolaylık üürenmää devlet dilinini, üüseltmää devlet dilini üüretmenin kalitesini¹, ki milli azınnıklar pay alabilsinnär topluluun yaşamasında, devlet uurunda önemli karar almak proşeslerindä hem dä devletin soşial-ekonomika yaşamasında.

Devamnı dil problemlerinnän ilgili diskusiyalar yapılêr. Var nicä urgulamaa, ani şindi onnar geçer taa az stresli ortamda, nekadar geçän yıllar.

Milli azınnıklara girän kiřilär hem diil evropalı yabancılar karřılařêrlar diskriminaşiya problemlerinnän, ama bu olaylar pek bildirilmeer. Türlü kaynaklara görä, milli azınnıklar hem yabancılar sık olêrlar informaşiya kolaylıkları tarafından daadılan boş inan hem stereotip kurbannarı. Hak korumak organnarın tarafından belli ediler diskriminaşiya milli azınnıklara girän kiřilerä dooru, yabancılar hem ortodoks olmayan insannara dooru. Kuvettä olannar lâzım yapsınnar taa kararlı (kıyak) çalışmalar, ki kultura hem din aradakı dialogu devam etmää hem dä politika sferasında hem mass-mediya kolaylıklarında sabursuzlaa karşı koymaa.

¹ Bu sonuça Danışma Komiteti yazêr Devlet dili Moldova Respublikası Konstitüşiyasının 13-üncü statyasında kaydedilän terminä görä.

Yapıldı çalışmalar, ki geliştirmää diskriminasiyaya karşı zakon bazasını. Bu çalışmaları lääzım devam etmää, çünkü milli azınlıklara girän kişilär, ayırıcä çingenelär, hep taa karşılaşêrlar diskriminasiya problemlerinnän. Kuvet organnarı kurdular plan, ki iileştirmää çingelerin durumunu türlü sferalarda: oturma, iş bulma, üretim, saalık koruma hem kultura. Ama bu urda yapılan çalışmalar lääzım olsunar taa faydalı, finans yardımını da lääzım olsun taa büyük, ki planın gerçekleşmesi halizdän iileştirsın çingelerin durumunu, angıları karşılaşêrlar soşial-ekonomika zorluklarinnän hem topluluktan izolätiyaylan.

2004-üncü yılda geçirilän halk sayımı verdi eni bilgilär devletin halk düzeni için. Ama burada eksik milli azınlıklar için bilgilär, çünkü hesaba alınmadı insannarın etnik hem dil karakteristikaları.

1994-üncü yılda Gagauziya kabletti avtonomiya statusunu, ama genä da lääzım yapılsın taa etkili çalışmalar, ki korumaa hem geliştirmää gagauzların dil hem kultura mirasını. Lääzım belli etmää gagauz kuvet organnarın haklarını (etkilerini) o neetlän, ani saalamaa avtonomiya strukturaların efektif çalışmasını.

TV kanalları devam edelär yayınnamaa milli azınlıkların dilindä, ama diil praym vakıтта. Milli azınlıkların dillerindä programaları yayınnêêr taa çok özel tv kanalları, özelliklä komuşu devletlerdän.

Milli azınlıkların temsilcileri var türlü seçim organnarında, ama politika partiyaların çalışmasını düzenleyän zakon engel eder kurmaa milli azınlıkların politika birliklerini, angıların neeti temsil etmää onnarın yasal intereslerini. Milli azınlıkların temsilcilerin sayısı devlet önetimindä hem toplum kuruluşlarında pek az. Etnokultura organzaşiyaların koordonaşiyaya sovetinä (kurumuna) girer milli azınlıkların birlikleri, onnarın arasında yabancılar kuruluşları da. Yazık, ki kuvet organnarı kullanmêêrlar bu birliin kolaylıklarını danışma organı olarak.

Çözülmedik problemler, angılarını çözmää deyni lääzım yapılsın hemen çalışmalar

- İlk olarak lääzım kabletmää kapsamnı antidiskriminasiya kanonnarı; düzenni yapmaa monitoring diskriminasiya göstermelerinä, rasizmaya hem antisemist hareketlerinä;
- Lääzım yapmaa kıyışıklı adımnar informaşiyaya kolaylıklarında hem da politika yaşamasında desteklenän sabursuzlaa karşı hem da geliştirmää karşılıklı saygıyı hem

- halklar arası annayışı. Lääzım yapmaa hepsi proşesual işlemnerini hem uygulamaa adekvat sanktiyalar hak korumak organnarın yakışksız yaptıklarına.
- Bununnan barabar lääzım ilerletmää çalışmaları, ki iileştirmää çingenelerin durumunu herbir sferada, desteklemää bu proyektin gerçekteşirmesini, saalamaa çingelerin katılmasını topluluun yaşamasına herbir uurda.

İÇİNDEKİLÄR

I. TEMEL ÇIKIŞLAR.....	9
Monitoring işlemleri (proçedurası)	9
Monitoringin iki çevrimindän sora Çerçevä Konventiyasınının uygulamasına ilişkin genel bilgiler	10
Zakon bazası hem kurumsal strukturalar	11
Milletlär arası dialog hem saburluk.....	12
Din özgürlüü hakı.....	13
Miili azınlıklardan kişilerin hakları üüretim sferasında.....	13
Çingelerin durumu.....	13
Miili azınlıklardan kişilerin etkin katılım hakları.....	14
II. Çerçevä Konventiyasınının ayırı statyalarına komentariyalar (yorumnar)....	15
Çerçevä Konventiyasınının 3-üncü statyası.....	15
Çerçevä Konventiyasınının 4-üncü statyası.....	16
Çerçevä Konventiyasınının 5-inci statyası.....	19
Çerçevä Konventiyasınının 6-ıncı statyası.....	21
Çerçevä Konventiyasınının 7-inci statyası.....	25
Çerçevä Konventiyasınının 8-inci statyası.....	26
Çerçevä Konventiyasınının 9-uncu statyası.....	28
Çerçevä Konventiyasınının 10-uncu statyası.....	30
Çerçevä Konventiyasınının 12-inci statyası.....	31
Çerçevä Konventiyasınının 14-üncü statyası.....	33
Çerçevä Konventiyasınının 15-inci statyası.....	37
Çerçevä Konventiyasınının 18-inci statyası.....	42
III. SON ÇIKIŞLAR	43
Monitoringin iki çevrimindän sora pozitif diişikliklär.....	43
Monitoringin iki çevrimindän sora çözülmelik problemler.....	44
Rekomendaçiyalar Tekliflär	45

**Milli azınlıkları korumak için Çerçevä Konventiyasının uurunda
Danışma Komitetin
MOLDOVAYA İLİŞİK ÜÇÜNCÜ SONUCU**

1. Danışma Komiteti kabletti Moldovaya ilişik üçüncü sonucu Çerçevä Konventiyasınının 26-ıncı statyasına hem Ministrular Komitetin (97)10 Rezolütyiasının 23-üncü kuralına uygun olarak. Bu sonuç hazırlandı Devlet raporundakı bilgilere göre (bundan sora Devlet raporu), angısı alındı 2009-uncu yılın fevralin 24-ündä, hem başka yazılı kaynaklardan bilgilere göre, hem da Danışma Komiteti tarafından toplanan bilgi temelindä, Komitetin Kişineva hem Otaç rayonuna 2009-uncu yılın aprelin 21-ındä - 24-ündä geldiindä olan hükümet hem diil hükümet buluşmalarda.

2. Bu sonucun ilk bölümünä girer Danışma Komitetin temel çıkışları, angıları Çerçevä Konventiyasının Moldovada uygulamasının önemli konularınan ilgili. Bu çıkışlarda var II-inci Bölümdä belirli herbir statya için yapılan taa detaylı çıkışlar da, angıları dokunêrlar Çerçevä Konventiyasının o konularını, angıların gerçekleşmesi Danışma Komitetindä bazı tartışmalı soruşlara yol açtı.

3. Bölümnerin ikisi dä temellener monitoringın ilk hem ikinci turlarında yapılan çıkışlara, angılarını Danışma Komiteti açıkladı kendi ilk hem ikinci sonuçlarında hem angıları kabledildilər 2002-inci yılın mardın 1-ındä hem 2004-üncü yılın dekabrının 9-unda, hem dä 2003-tä yanvarın 15-ındä hem 2005-in dekabrının 7-sindä alınan Ministrular Komitetin Rezolütyialarında.

4. III-üncü bölümün son çıkışlarını var nicä kullansın Ministrular Komiteti Moldovaya ilişik çıkışlar hem rekomendaçiyalar hazırlamasında.

5. Danışma Komiteti umut eder, ani dialog resmi kuvet organnarınan, milli azınlıkların temsilcilerinnän hem başka kişilärlän, angıları ilgi göstererlär gerçekleşsin Çerçevä Konventiyası, devam edecek. Danışma Komiteti ısrarlan nasaat eder bu sonucu kablettiktän sora hemen onu toplulaa tanıtmaa. Danışma Komiteti bildirer aza-devletlerinä, ani Ministrular Komiteti 2009-un

aprelin 16-sında onayladı Sonuç tiparlamasına baalı hem Danışma Komitetin başka dokumentlerinä baalı eni kurallar, angıları açıklêêrlar monitoring proğeduralarını (bak Rezolütiyayı CM/Res(2009)3, angısı tamannêêr monitoring proçedurasına ilişkili Çerçevä Konventiyansının 24-üncü–26-ıncı statyalarına uygun Rezolütiyayı (97)10.

I. TEMEL ÇIKIŞLAR

Monitoring işlemleri (prosedürleri)

6.Moldova çok ciddi yaklaştı Çerçevâ Konventiyasının gerçekteşmâ uurunda monitoring düzennemesinâ hem zamanında verer incelemâk için Devlet raporunu. Danışma Komiteti hoş görer, ani ikinci sonuç hem ona uygun Ministrular Komitetin Rezolütiyası çevirildi altı dilâ². Danışma Komiteti hoş görer, ani 2006-da yapıldı seminar, angısı yardım etti tanıtmaa halka ikinci monitoringin çıkışlarını. Danışma Komiteti ilgiylân not eder, ani 2005-inci yıldan beeri geçiriler milli azınnıkların ilgili çeşitli aktivitelâr. Milletlârarası ilişkilâr bürosu yaptı türlü bölgelerdâ toplantılar hem seminarlar, baalı azınnıkların hem bölgelerin dilleri üzerâ Avrupa Hartiyasının.

7.Danışma Komiteti nişannêêr, ani üçüncü Devlet Raporunu hazırladı Milletlârarası ilişkilâr bürosunnan önderilân çalışma grupası, angısına girer milli azınnıkların korumak protesinâ katılan ministerliklerin temsilcileri hem etno-kultura kuruluşların Uygulama sovetin başkanı. 2008-inci yılda Milletlârarası ilişkilâr bürosu geçirdi iki toplantı etno-kultura kuruluşların Uygulama sovetinâ girân kuruluşların temsilcilerinnân.

8.Ama Danışma Komiteti üürendi, ani Devlet Raporu hazırlanarkan, hesaba alınmadı hepsi milli azınnıkların kuruluşların görüşleri (fikirleri) hem onların çoyuna tanıtmadılar raporun son çıkışını o zamanadan, açan bu rapor Avrupa sovetinâ verildi. Danışma Komiteti tekrarlêêr monitoringin ikinci çevrimindâ verilân rekomendaçiyayı, neredâ teklif eder kuvet organnarını, hazırlarkan Devlet Raporlarını, yapmaa taa yakın hem detaylı konsultaçiya hem hesaba almaa taa çok milli azınnıklarını temsilcilerin görüşlerini.

9.21-24 aprelin arasında Danışma Komiteti Moldovada bulundu. Moldova Hükümetin daveti üzerinâ gerçekteşân vizit çerçevesindâ düzennendi dialog hepsi ilgili tarafların. Hükümet tarafından hazırlanan hem başka kaynaklardan alınan ek bilgilâr pek faydalıydılar. Buluşmalar geçtilâr diil sade Kişinevda, ama Otaç dolayında da. Danışma Komiteti hoş görüşlân karřılêêr bu sonucun kabletmâk protesindâ Moldovanın işbirliinâ hazırlıını.

² Devlet, rus, ukrain, bulgar, gagauz hem çingenâ dillerinâ

10. Danışma Komitesi üzülerek (pişmannıkan) belli eder, ani bakmayarak Moldova kuvetlerin hem başka ilgili taraflarların barış çözümü aarayışına, Transnistriya bütün da kalêr Moldova Hükümetindän ayırı bölgä. Demäk ki, Moldova kuvetleri saalayamaz Çerçevä Konventiyasının gerçekleşmesini bu bölgedä. Danışma Komitesi sayêr, ani Transnistriya problemi yok nicä etkilämesin Çerçevä Konventiyasının ürütmesini başka bölgelerdä dä, angıları Moldova Hükümetin kuvet altında bulunêrlar.

11. Danışma Komitesi teklif eder Moldova kuvetlerini hem hepsi ilgili tarafları birleşmää da taa tez bulmaa dooru hem son çözüm Transnistriya problemasına. Böylä bir karar läazım uysun Çerçevä Konventiyasının printiplerinä, angıları saalêr milli azınnıkların hakların korumasını Moldovanın bütün topraklarında.

Monitoringin iki çevrimindän sora Çerçevä Konventiyasının uygulamasınan ilgili genel bilgiler

12. Türlü kaynaklardan alınan bilgilerä görä 2009-uncu yılın aprel ayında geçirilän parlament seçimnerindän sora ortaya çıktı insan haklarının uygulamasında kusurlar. Bu kusurlar kuşkulandırêr Danışma Komitetini, çünkü onnar uymêrlar Çerçevä Konventiyasının printiplerinä hem var nicä negativ etkilesinnär Çerçevä Konventiyasının Moldovada gerçekleştirmesini.

13. Danışma Komitesi esaba alêr, ani Moldova çok vakıt bulunêr zor ekonomika durumunda, bu olay insannarın başka devletlerä göçmenin baş sebebidir . Danışma Komitesi sayêr, ani göçer milli azınnıklarından kişilär da, ama Danışma Komitetindä yok göçmenlerin milletliini gösterän bilgi. Onun için yok nicä belli etmää kaç milli azınnıklarından kişi göçtü.

14. 2004-üncü yılda yapılan son halk sayımına görä miili azınnıklardan kişilerin sayısı gerää gibi azaldı, hem da diiştı milli azınnıkların grupaların sayısı³.

15. Danışma Komitesi nişannêr, ani Moldovadaki ekonomika krizisi dokunêr hepsi çalışma uurlarını, hem da etkileer Çerçevä Konventiyasını gerçekleştirmesinä ayrılan yardım miktarını. Ama Danışma Komitesi urgulêr milli azınnıkların korumasına baalı çalışmaların önemini, ilk

³ 1989 yılda geçirilän halk sayımına görä milli azınnıkların sayısı 100-dä 35,5-ti, buraya girer 13,8% - ukrain, 13% - rus, 3,5% - gagauz, 2% - bulgar, 1% - yahudi, 0,3% - çingenä h.b. Toplam halk sayısı 4 335 360 kişidir. 2004-tä geçirilän halk sayımına görä bu sayı düştü 3 383 332 kişiyä kadar. Milli azınnıkların payı sade 23,8%: ukrainnär - 8,4%, ruslar - 5,9%, gagauzlar - 4,4%, romınnar - 2,2%, bulgarlar -1,9%, çingenelär - 0,4%, yahudilär - 0,1%, başka milletlär - 0,5%.

öncä gerçekteşän sonuçların iileştirmesini hem dä gelecektä problema olasinnını azaltan çalışmaları.

16.Danışma Komitetin yoktu kolaylıkları aaraştırmaa Transnistriyada yaşayan milli azınnıkların durumunu. Ama türlü kaynaklardan alınan bilgilerä görä Danışma Komiteti niřannêêr , ani Transnistriyada⁴ insannara (onnarın sayısında milli azınnıklar da) ilgili haksızlıklar olayları var. İkinci Sonucun kabletmesindän sora üürenicilerin hem üüredicilerin durumu devlet dilindä üüretim yapan hem latin grafikasını kullanan şkolalarda hiç iileşmedi.

Zakon bazası hem kurumsal strukturalar

17.Devlet kuvetleri yaptı helal çalışmalar, ki geliřtirmää milli azınnıklarının haklarını korumak sistemasını hem uygulamaa milli azınnıkları korumasına ilişik zakonnarı, ayrıca üüretim sferasında. Ama Danışma Komiteti niřannêêr, ani var olan zakon bazasını geliřtirmää deyni sonraki (önümüzdeki) çalışmalar yapılmadı, bakmayarak ani bunnar saalanêr milli azınnıklardan kişilerin haklarını koruyan hem onnarın kuruluşların hak statuslarını belli edän 2001-dä kabledilän zakon tarafından (bundan sora Milli azınnıklara ilgili zakon). Bu zakon öngörer yapmaa var olan zakon bazasında diiřiklär, ki olmasın onun içindä Milli azınnıklara ilgili zakona aykırılık, hem kabletmää zakon kararlarını, angıları saalayacaklar zakunun gerçekteşmesini. Danışma Komiteti üzüleräk niřannêêr, ani şindiki zakonnar eterli uygulanmêêr. Danışma Komiteti sayêr, ani läüzım yapmaa taa etkin çalışmalar, ki milli azınnıklarından kişilerin zakonda saalanan haklarını korumaa.

18.Danışma Komitetinin ikinci sonucunu kablettiktän sora devlet organnarı başladılar taa az ilgi göstermää milli azınnıklara ilişik problemaların çözümlesine hem bu sferadaki politikaya. Azalttılar Miiletlärarası iliřkilär bürosuna verilän yardımını, alçattılar (düşürdülär) onun statusunu, Üüretim ministerliindä kapadılar Azınnık üüretim kurumunu. Bunnar hepsi gösterer, ani Çerçevä Konventiyasının gerçekteřtirmä (uygulama) çalışmalarına deyni da sosyal hem para yardımı azaldı. Milli azınnıkların temsilcileri üzülerlär, ani milli azınnıkların mirasının korumasına hem geliştirmesine yardımınarı paylaştıran sistema diil eterincä açık hem bu prořesä katılêr pek az milli azınnıkların hem onnarın kuruluşların temsilcileri.

⁴ Bak yukarda 3-üncü paragrafi. Bak insan hakları üzerinä Evropa daavasını: dosyalar Kaldare hem taa27 kişi Moldovaya hem Rusyaya karşi (aalaşma nr.8252/05), Katan hem başka 27-si Moldovaya hem Rusyaya karşi (aalaşma nr. 43370/04) hem Çerkavskiy hem başka 98-i Moldovaya hem Rusyaya karşi (aalaşma nr. 18454/06).

19.1989-uncu yıldan beeri kabledilmedi hiçbir Moldovadaki dillerin statusunna ilgili zakon. Şindiya kadar hep peydalanêr toplumdaki çeşitli grupaların dil eyimneri üzerinâ diskusiyalar, ama şindi onnar taa az stresli, nekadar on yıl geeri. Danışma Komitetini kuşkulandırêr diil çoktankı dil identliinâ baalı problemalar dolayındaki olay hem dâ onun olabilir etkisi Moldova toplumun birliinâ (Bak 21-inci paragrafi).

20. İncelemektâ bulunêr diskriminaşiyaya karşı hem kin hem rasizma temelindâ zorlamayı kışkırtmak için cezaları büülmää eni zakon projektleri. Danışma Komiteti umutlanêr, ani eni zakonnar kabledileceklâr en kısa vakıtta da diskriminaşiyaya hem rasizmaya karşı güreş olacak taa efektif, insannarın çoyu da annayacak, ani bu problemları lâázım çözmää. Bu sferada pek önemli parlament avukatların çalışmaları, onun için lâázım devam etmää eterli desteklemää onnarı ileri dooru da.

Milletlärarası dialog hem saburluk

21.Moldovada milli azınnıklar arası ilişkilâr kalêr isläâ, ama son zaman dil hem kimnik konuların dolayında bir gergin durum ortaya çıktı. Kuşkulandırêr, ani dil farklılıkları kullanılêr politika neetlâr için hem toplum bölünmesinin baş sebebidir. Göçmennâr hem çingenelâr zaman-zaman kimi informaşiya kolaylıkları tarafından yayınnanan sabursuzluklan, diskriminaşiyaylan hem azarlamaklan karşılaşêrlar.

22.Kuşkulandırêr informaşiya kolaylıklarındaki plüralizm eksiklii hem söz özgürlüü kısıtlaması. Dil konuların dolayında geçirilân diskusiyalarda kimi informaşiya kolaylıkları kin hem sabursuzluk duygularına yol açêrlar. Mass-mediya kolaylıkları yannış göstererlâr Moldova toplumun çeşitliini, makar ki var tele- hem radio kolverimneri milli azınnıkların dillerindâ dâ.

23.Makar ki bitki yıllar içindâ hak korumak organnarına insan hakları hem milli azınnıkların haklarını korumaya ilişkin üüretim yapıldı, çeşitli kaynaklardan devam eder gelmää bilgilâr polisın saygısızlık hem kaba davranış olayları için. Kimi milli azınnıklarından kişilâr: göçmennâr, adet olmayan din grupalarından kişilâr hem çingenelâr aalaşêrlar, ani hak korumak organnarı onnara kaba davranêrlar, zorlêrlar, sokaklarda tutsak edip araştırmalar (yoklamalar) yapêrlar, korkudêrlar hem baskı yapêrlar.

Din özgürlüü hakı

24. Musulman grupaları defalarca (2008-inci yılda din kultları için eni zakon kabledilmesindän sora da) davrandı, ki Moldovada tanınsın islam. Ama bu danışmalar kaldı dikkatsiz (işidilmedik). Musulman topluluklarından kişilər aalaşêrlar polis tarafından yapılan yoklamalardan hem agresiyadan.

25. Önemli başlamaa islam kultunu Molldovada kayıtlama üzerindä açık bir dialog devlet kuvetlerin hem musulmannarın temsilcilerin arasında. Evropadakı insan hakları mahkemesinin “Masaev Moldovaya karşı” davanın kararına görä devlet kuvetleri lâazım saalasınar musulmannarın hem başka dinnerdän olan kişilerin haklarını belirtmää kendi din kimniini, açmaa din institutlarını, kurumnarını hem din birliklerini.

Milli azınnıklardan kişilerin hakları üüretim sferasında

26. Moldova yaptı bir dizi çalışma milli azınnıkların dilindä üüretim materiallarını hazırlamak için. Kimi azınnıkların dilindä denemäk okulları devam ederlär çalışmaa. Ama azınnıkların dillerindä üüretmäk sistemasının geliştirmesini engelleer kaynak eksiklii: şkola kiyatları hem üüsek uurda hazırlanmış üüredicilär.

27. Şkolalarda hem başka okullarda milli azınnıklara devlet dilini üüretmäk kalêr etersiz, makar ki bitki vakıt gerçeclendi çeşitli programalar. Moldova Hükümeti lâzım çalışsın vermää milli azınnıklara taa çok kolaylık üürenmää devlet dilinini, üüseltmää devlet dilini üüretmenin kalitesini, ki milli azınnıklar pay alabilsinnär topluluun yaşamasında, devlet uurunda önemli karar almak proteslerindä hem dä devletin soşial-ekonomika yaşamasında.

Çingelerin durumu

28. Moldovada kimi çingenelär yaşêrlar islää, ama taa çoyu hep taa karşılaşêr hergünkü zorluklarlan yaiamanın hepsi temel sferalarında. Danışma Komitetin ilk hem ikinci sonuçlarını kablettiktän sora onnarın durumu pek iileşmedi. Küülerin çoyunda çingenelär yaşêrlar yoksuzlukta, toplumdan ayırı (izolat). Yoksulluk hem işsizlik çingelerin arasında taa büyük, nekadar öbür milletlerdä. Yapıldı türlü çalışmalar, ki taa çok çingenä şkolalarda üürenäbilsin, ama genä dä gramotasızlık çingenelelerin arasında kalêr üüsek uurda. Hep bölä durum daava instanşiyalarında hem topluluun yaşamasına katılmakta.

29.Moldova kuvetleri kabletti 2007-2010 yıllında çingeneleri desteklmäk Hükümet programasını, ani iileştirmää çingenelerin durumunu üüretim, saalık koruması, kultura sferalarında. Danışma Komiteti sayêr, ani çingelerin integratıyası için Hükümet programası getirmedı duyulan rezultat. Danışma Komiteti teklif eder ilerletmää çalışmaları hem zeedelemää yardımnanı çingenelerin taa ii durumunu saalayan programayı gerçekteřtirmää deyni. Önem veriler çingenä temsilcilerinnän hem organizaıyalarınan dialog gelişmesinä, ani onnar da katılsınnar bu programanın uygulama, monitoring hem deerlendirmä prořeslerinä.

Milli azınnıklardan kişilerin devlet işlerinä etkin katılması için haklar

30.Milli azınnıkların temsilcileri geneldä var hepsi seçilmiş organnarda merkez hem erli uurda. Ama devletin politika yaşamasında hem devlet uurunda önemli karar almak prořeslerindä milli azınnıkların etkin katılması engellener, özelliklä, 2008-inci yılda kabledilän politika partiyalar için zakonnan, angısı kısıtlêêr azınnıkların hakları korumasını hem negativ etkiler onnarın katılmasını topluluk yaşamasına.

31.Devlet önetimindä milli azınnıkların payı sınırlıdır, özelliklä az sayıda milletlerin hem çingenelerin temsilcileri. Bu sferada efektif monitoring yapılmêêr. Milli azınnıklardan kişileri lâázım üüretmää devlet dilini hem hazırlamaa onnarı, ki pay alabilsinnär devlet önetiminin herbir uurunda.

32.Milletlärarası ilişkilär bürosunda devam eder çalışmasını milli kultura organizaıyaların Koordinaıya Soveti. Bu Sovetä girer çeşitli milli azınnıkların kuruluşları, angıların arasında göçmenlerin asoıatıyaları da. Milli azınnıkların temsilcileri üzülerlä (gücenerlä), ani bitki yıllarda Sovetin statusunu alçalttılar, da teklif ederlä karar alan organnarına taa efektif kullanmaa Koordinaıya Sovetin kolaylıklarını, bir danışma organı olarak, milli azınnıkların konularında.

33.Merkez Hükümetin hem Gagauz kuvetlerin etkileri paylaştırmasında var çok karışıklık, onun için zorlanêr Gagauz avtonomiyası çalışması. Lâázım devam etmää avtonomiyanın çalışmasını düzenneyän dialogu.

II. ÇERÇEVÄ KONVENŦİYASININ KİMİ STATYALARINA KOMENTARİYALAR

Çerçevä KonvenŦiyasının 3-üncü statyası

“Milli azınnıkları” termini belirtmesindä vatandaşlık kriteriyası

Önceki iki monitoring turların çıkışları

34.Önceki monitoringlerdä Danışma Komiteti selämnedi Moldovanın çalışmalarını kurmaa ilişki milli azınnıkların temsilcilerinnän hem organizaŦiyalarınnan.

35.Danışma Komiteti üzüler, ani 2001-dä avgustun 28-indä kabledilän milli azınnıkların haklarına hem onnarın organizaŦiyaların hak statusuna ilişik 382-nci zakon dokunêr sade Moldova vatandaşlarına. Danışma Komiteti nişannêr, ani yabancılar hep taa karşılaşêrlar Moldova vatandaşlını kabletmäk konusunda zorluklarlan.

Şindiki durum

36.Bakmayarak 34-üncü paragrafta kaydedilän bir sıra pozitif diişmeklerä, milli azınnıklardan o kişilär, kimin yok vatandaşlı, kullanamêêrlar milli azınnıkların hak korumasına hem onnarın organizaŦiyaların hak statusuna ilgili zakonu.

37.Danışma Komiteti pozitif kıymetlendirer Moldova kuvetlerin çalışmalarını bulunmaa dialogta çeşitli grupalarlan hem selämnêêr, ani yabancıların temsilcileri var milli kultura kuruluşların KoordinaŦiya Sovetindä (bak 15-inci statyaya komentariyalari).

RekomendaŦiyalar

38.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini kullanmaa bir kompleksli yaklaşım Moldovada yaşayan azınnıkların temsilcilerinnän ilişkilerdä.

39.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini katmaa Çerçevä KonvenŦiyasının gerçekteşmä sferasına başka grupalardan Moldova vatandaşı olmayan kişileri dä hem onnarın haklarını korumaa deyni kullanmaa milli azınnıklar zakonu.

Çerçevä Konvenþiyasının 4-üncü statyası

Diskriminaþiyaya karþı çalışmalar

Önceki iki monitoring turların çıkışları

40.Önceki iki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komitesi nişannadı, ani ofişial statistikası iisildeer millet bakımından diskriminaþiya oluşların sayısını hem denedi, ani toplum pek az biler diskriminaþiya problemleri için. Danışma Komitesi urguladı, ani parlament avukatlarına lâázım verilsin ek destek.

şindiki durum

41.Danışma Komitesi meraklan niřannêêr kuvetlerin çalışmalarını, ki iileřtirmää zakon bazasını, angısı saalêêr diskriminaþiyaya karþı etkileri. Tamannandı diskriminaþiyaya karþı eni zakon proyekti, angısı geliştirer var olan zakon bazasını. Danışma Komitesi ii taraftan niřannêêr, ani bu zakon proyekti getirdi diiřikliklär daava dilekçelerin kaydetmä proçedurasına hem belli eder, ani denklää yol açan çalışmaları diil lâázım görmää nicä diskriminaþiya.

42.Ceza kanununun 176-ncı hem 346-ncı statyalırnda yapılan diiřikliklär saalayacaklar diskriminaþiyadan koruma çalışmalarını hem vereceklär taa çok kolaylık uygulamaa ceza sankşilayalırını millet bakımından diskriminaþiya olaylarına.

43.Danışma Komitesi pozitif kıymetlendirer yapılan diişiklikleri hem umutlanêr, ani Hükümet onaylayacak diskriminaþiyaya karþı eni zakonu hem Ceza kanununda düzeltmeleri.

44.Danışma Komitetinä türlü kaynaklardan (maasuz çingenelerdän) bildirildi birkaç millet bakımından diskriminaþiya olayları. Diskriminaþiya olayların küçük sayısını açıkêêr diskriminaþiyayı hem rasizmayı monitoringin ofişial sistemasının eksiklii hem potensial kurbannarın, daava organnarın, hak koruma organnarın hem tüm halkın bu konuda bilgi eksiklii. Danışma Komitesi ii taraftan niřannêêr kuvetlerin çalışmalarını, ani geliřtirmää insan haklarını koruma izmetleri belirtän planı 2009-uncu-2012-ncı yıllara, nereyâ Danışma Komitetindän alınan bilgilere görecek bir ayırı bölüm diskriminaþiyaya karþı çalışmalar için.

45.Danışma Komitesi selännêêr, ani insan hakları korumasında (buraya girer milli azınlıklar da) büyük önem veriler parlament avukatlarına. Taa kolay olsun danışmaa bu instituda açıldı bölgä ofisleri. Danışma Komitesi meraklan niřannêêr, ani parlament avukatların görevlerinä girer

bildirmää halka diskriminaŕiya problemasını. Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini ileri dooru da desteklemää parlament avukatlarını, ki saalamaa onnarın efektif çalışmalarını merkezdä hem erli uurda.

Rekomendaŕiyalar

46.Danışma Komiteti urgulêêr, ani şindi en önemli kabletmää diskriminaŕiyaya karşı eni zakonu, devamnı yapmaa diskriminaŕiyaya olaylarına monitoring, saalamaa insan hakları için (buraya girer diskriminaŕiyaya karşı çalışmalar da) 2009-uncu-2012-nci yıllara geliřtirilän Planın efektif uygulamasını.

47.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini ileri dooru da desteklemää parlament avukatlarını, ki saalamaa onnarın diskriminaŕiyaya karşı efektif hem baamsız çalışmalarını.

Çingenelerin durumu

Önceki iki monitoring turların ıkışları

48.Monitoringın iki önceki turlarında Danışma Komiteti üzgünnüklän nişannardı, ani çingenelär karřılařêrlar soşial-ekonomika zorluklarınnan, topluluktan izoläŕiyaylan, marginalizaŕiyaylan hem diskriminaŕiyaylan.

şindiki durum

49.Türlü kaynaklardan alınan bilgilerä görä, çingenelerin oyu hep taa karřılařêr hergünlük zorluklarlan yaşamanın hepsi temel sferalarında: üretim, saalık koruması, oturma yapıcılığı, işsizlik hem özelleřtirmä prořesindä toprak edinmäk (bak 15-inci statyaya komentariyaları). Danışma Komitetini kuřkulandırêr, ani çingenelär bilmeerlär kendi haklarını hem onnarın yok kolaylıkları korumaa kendi haklarını. Danışma Komiteti pişmannıklan niřannêêr, ani önceki monitoringlerin yapılmasından sora çingenelerin durumu hiç diişilmedi.

50.Danışma Komiteti Moldovaya geldiindä türlü kaynaklardan üüendi, ani kimi çingenä uşakları duuduunan kayıt edilmeerlär, onnarın yok duuma belgeleri, çünkü parasızlıktan çingenelär ödeyämêrlär geç kayıtlamak için para cezalarını, yada uşaklar duuêrlar devlet dişında. Duuma belgesinin hem başka dokumentlerin eksikliin beterinä çingenelär yařêêrlar saalık hem

toplumsal koruma uurunda zorluklar. Danışma Komiteti nişannêr, ani devlet kuvetleri inceleer bu problemayı, hem çaarêr yapmaa lâazımmı çalışmalar, eer üzä çıkarsa bölä olaylar.

Rekomendaŋiyalar

51.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini yapmaa taa efektif çalışmalar çingenelerin denksizlää karşı güreşi için hem güçlendirmää onnarın türlü sferalarda diskriminaŋiyaya karşı güreşini. Çingenä azınnın temsilcilerine lâazım bildirmää onnarın haklarını hem saalamaa onnara serbest kolaylıklar adalet sistemasına.

52.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini dikkatlı olmaa çingelerin kimnik belgelerin eksiklik durumunda hem yapmaa taa etkili çalışmalar, ki çözmää bu problemayı.

Bilgi toplamak

Önceki iki monitoring turların çıkışları

53.Önceki iki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti nişannadı milli azınnıklardan kişilerin durumunu yazdıran gerçek bilgilär eksikliini.

şindiki durum

54.Danışma Komiteti ii taraftan nişannadı, ani 2004-tä geçirilän halk sayımı kısmen tamannêr milli azınnklar için bilgileri. Ama kimi dil hem etnos kökenneri için bilgilär gerçek diildir, çünkü kimi sayımcılar diildilär obyektiv. Dil hem etnik kökenneri için soruşlar koyuluydu yannış, da halk sayımında pay alan milli azınnıklar dooru annamazdılar onnarı. Çingenelerin sayısı da dartışmalıdır.

55.2004-tä geçirilän halk sayımı sayılêr etnik identliini gösterän statistika bilgilerin resmi baş kaynaa. şindiki zamanda yapılan halk kayıtlarında da var kayıt olan kişilerin milletlii için bilgilär (taa ileri etnik identlii için soruş istediinä göräydi). Halkın etnik identlii için başka ofițial statistika bilgilerini devlet kuvetleri toplamêrlar. Devlet kuvetleri bildirdilär Danışma Komitetini, ani buna deyni lâazım eterli destek.

56.Danışma Komitetini sayêr, ani lâazım toplamaa eni gerçek bilgilär milli azınnıkların soțial-ekonomika durumu için hem onnarın üretim uuru için. Bu bilgilerin eksiklii zorladêr devlet kuvetlerini yapmaa gerekli çalışmalar, ki çözmää milli azınnıkların karşılaştı problemlarını. Bu

zorladêr özelliqlân çingenelerâ destek saalayan Planın gerçekteşmesini, çünkü plan tamannandı 2004-tâ geçirilân halk sayımın temelindâ, ama halizdân çingenelerin sayısı taa bûük (yukarda bak 54-üncü paragrafı).

57.Danışma Komiteti hatırladêr, ani milletlik için eni gerçekteşme bilgilâr, angılarını var nicâ toplamaa soruşturun insannarı iştä hem evdâ hem yapıp toplumsal aaraştırmalar, yardım edeceklâr geliştirmâa milli azınnıklar konusunda taa efektif politika. Danışma Komiteti çeker Moldova kuvetlerin önemini o duruma, ani milletlik için bilgilâr mutlak saklıdır hem, ani kabledilân bilgileri işlediktân hem yaydıktan sora onnar düşerlâr Ministrular Komitetin (97) 18 Rekomendaşiyasının statistika neetlân toplanan bilgi korunmasına.

58.Danışma Komiteti nişannêr, ani sonrakı halk sayımı olacak 2012-nci yılda. Eni sayımı hazırlarken, lâazım esaba almaa 2004-tâ geçirilân halk sayımına monitoring yapan Halklararası gözledicilerin rekomendaşiyalarını, özelliqlân taa o rekomendaşiyaları, angıları milletlik hem dil identlii için bilgilârâ baalı. Önemli eni sayımı hazırlamak proşesinâ katılsınar milli azınnıklardan kişilâr dâ, özelliqlân milli azınnıkların dilindâ soruş listesini tamannarkan, çünkü 2004-tâ geçirilân halk sayımında soruşların diil dooru koyulması kaynakladı karma-karışıklık hem annaşmazlık.

Rekomendaşiyalar

59.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini devam etmâa toplamaa milli azınnıkların durumu için bilgilâr koruyarak personal bilgilerin halklararası standartlarını.

60.Devlet kuvetleri lâazım saalasınar milli azınnıkların katılımını eni sayım hazırlamasında hem bu sferada halklararası rekomendaşiyaların korumasını.

Çerçevâ Konventşiyasının 5-inci statyası

Milli azınnıkları korumak uurunda institutlar hem politika

Önceki iki monitoring turların çıkışları

61.Önceki iki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti pozitif kıymetlendirdi devlet kuvetlerinin çalışmalarını, ki milli azınnıkların kulturasını geliştirmâa, Moldova toplumunda çok kulturalını korumaa.

Şindiki durum

62.Danışma Komiteti selâmnêêr, ani 2004-üncü-2008-inci yıllar için hazırlanan insan hakları üzerinä Plana girer milli azınnıkları korumak bölümü dâ. Danışma Komiteti taa selâmnêêr, ani 2005-2009 için Moldova Hükümeti Planında var milli azınnıklar için anılmalar.

63.Danışma Komiteti üzüntüylän nişannêêr, ani 2004-üncü yıldan beeri küçüldü Milletlârarası ilişkilär bürosuna verilän yardım, düşürüldü onun statusu. Büün Milletlârarası ilişkilär bürosu yaşêêr sıkıntı personal kadrosunda hem para eksikliindä. Danışma Komiteti üzüntüylän nişannêêr, ani 2007-dä Üretim ministerliindä kapadılar milli azınnıkların üretim önetimi, angısının çalışmalarını milli azınnıklar kıymetlendirirdi pek üsek (bak 12-inci statyanın komentaiyalarına).

64.Danışma Komiteti umutlanêr, ani Moldova Hükümetin gelecek plannarında hem programalarda büyük önem verilecek milli azınnıkların korumak sferasına. Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini desteklemää Milletlârarası ilişkilär bürosunu onun milli azınnıkların hem milletlârarası ilişkilärin konusunda devlet politikanın koordinatörü olarak çalışmalarını.

65.Lääzım desteklemää ministerlikleri, özelliklän üretim ministerliini, milli azınnıkların problemlerin çözülmesindä.

Milli azınnıkların kultura hem milli identliini korumak hem geliřtirmäk uurunda destek

Önceki iki monitoring turların çıkışları

66.Önceki iki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti teklif etti devlet kuvetlerini yardımcı olmaa, ki milli azınnıklardan taa çok kişi katılsın devlet destek uurunda kararın almak prořesinä. Danışma Komiteti teklif etti taa çok desteklemää kimi grupaları, özelliklän ukrain, çingenä hem gagauz azınnıklarını.

Şindiki durum

67.Danışma Komiteti selâmnêêr, ani devlet kuvetleri destekleer milli azınnıklarını türlü uurlarda: yardım eder muzeylerä, yardım eder festival hazırlamaa, anmak taşlarını koymaa. Kişinevdaki Milletlär evi oynêêr büyük rol milli azınnıkların organizaçiyaların çalışmalarında.

68.Danışma Komitetinnän görüşmelerdä katılımcıların çoyu nişannadılar, ani azınnıklara yardım daatım sistemasında yok açıklık hem bu sferada kararların almak prořeslerindä pay alêr pek az

milli azınnıkların temsilcileri. Danışma Komiteti nişannêr, ani çok önemli, ki devlet yardımını için karar almak proşesindä pay alsınnar milli azınnıkların temsilcileri.

69.Danışma Komiteti esaba alêr, ani kimi kasabalarda, Otaç gibi, çingenelerä ilgili özel strategiyalar alındı, ama çingenelär aalaştılar, ani erli kuvetlär kayıl olmadılar desteklemää onnarın kultura hem milletliini korumak hem geliştirmäk uurunda çalışmalarını.

70.Başka azınnıkların temsilcileri dâ aalaştılar, ani görmeerlär eterli yardım, özelliklä az sayıda olan azınnıklar grupaları, nicä tatarlar, angıları karşılaşêr dil korumak uurunda büyük zorluklarlan. Gagauz azınnın temsilcileri nişanêrlar, ani gagauz dilini hem kultasını korumak uurunda çalışmalar desteklemer etersiz.

Rekomendaşiyalar

71.Danışma Komiteti teklif eder devlet organnarına saalasınnar milli azınnıklara verilän yardım datılmasının transparentliini hem merkezdä, hem erli uurda.

72.Danışma Komiteti teklif eder devlet organnarını taa çok dikkat etmää milli azınnıkların (buraya girer küçük sayıda milli azınnıkların grupaları da) dil hem kultura korumak uurunda çalışmalarına.

Çerçevä Konventiyasının 6-ıncı statyası

Milletlärarası hem kulturalararası ilişkilär

Önceki iki monitoring turların çıkışları

73.Önceki iki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti nişannadı, ani Moldova toplumu kurdu uyumnu milletlärarası ilişkilär, ama düşündürer o fakt, ani dil farklılı hem millet hem devlet identliinin yollarını aaramak devam eder gerginnik yaratmaa.

74.Danışma Komitetini üzülde sabursuzluk olayları ayırı milli azınnıklara karşı, özelliklä çingenelerä hem evropalı olmayan göçmennerä hem dâ diil tradişional din grupalarından kişilerä.

Şindiki durum

75.Bakmayarak, ani farklı grupalardan kişilerin ilişkileri islää, dil problemasınnan ilgili gerginnik hep artêr. Danışma Komitetini kuşkulandırêr bu problemlerin durumu 2009-da aprelin 5-indä yapılan parlament seçimnerindän sora. Komiteti kuşkulandırêr insan hakları ihlalleri, angıları üzä çıktı parlament seçimnerindän sora.

76.Danışma Komiteti sayêr, ani dil annaşmazlıkları kullanılêr politika neetleri için hem toplum bölünmesinin baş sebebidir. Politika dartışmalarında sık görâbiliriz dil temelindâ sabursuzluk örnekleri. Danışma Komitetini kuşkulandırêr bu gelişmelâr, angıları var nicâ getirsinnâr zarar Moldovadaki toplum ilişkilerine.

77.Türlü kaynaklardan bilgilerâ görâ çingenelâr hem yabancılar hep taa karşılaşêrlar sabursuzluklan, kötü davranmaklan hem diskriminaşiyaylan, makar ki resmi olarak kayıtlanêr pek az daava aalaşması. Rasizmaya hem diskriminaşiyaya karşı çalışmalar uurunda var olan zakon bazası pek siirek kullanılêr. Diil adetçâ din gruplarından kişilâr da karşılaşêrlar sabursuzluk olaylarınınan. Kayıt edildi ayırı antisemitizm olayları, nicâ kışkırtıcı konuşmalar, yahudi anıt taşların hem mezarlıkların saygısız lekelemesi.

78.Göçmenlerin temsilcileri bildirdilâr Danışma Komitetini, ani karşılaşêrlar türlü engellârlân din adetlerini gerçekleştirmesindâ (bak 8-inci statyaya komentariyaları) hem devlet dışına vize almasında. Bu olaylar engeller yabancıların integratşiyasını Moldova topluluuna, makar ki onların çoyu yaşêr pek çoktan bu topraklarda. Danışma Komiteti nişannêr, ani Moldova vatandaşlıını isteyân kabletmââ kişilâr karşılaşêr zorluklarlan, çünkü hak koruma organnarı, angıları lââzım uygulasinâr Vatandaşlık için Zakonu, onu diil dooru annêrlar. Bu işi zorladêr başka administrativ engelleri da. Danışma Komiteti urgulêr, ani çok önemli, ki Moldova kuvetleri geliştirsinnâr efektif integratşiya politikasını soşial dayanışı güçlendirmâk için.

Rekomendaşiyalar

79.Devlet kuvetleri lââzım yapsinnar taa etkin çalışmalar sabursuzlaa karşı, ki kurmaa karşılıklı annayış hem saygı (buraya girer din çeşitliinâ saygı) atmosferasını. Özel önem veriler politikada sabursuzluk olaylarına karşı çalışmalara.

80.Diskriminaşiya hem antisemist olayları lââzım islââ incelensin hem cezalansın. Devlet kuvetleri lââzım devamını yapsinnar bu olaylara monitoring.

81.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini geliştirmââ göçmenlerin integratşiyasını Moldova topluluuna hem da yapmaa etkili çalışmalar, ki çözmââ Moldova vatandaşlıını kabletmâk proşesindâ göçmenlerin karşılaştı problemlerini.

İnformaþiya kolaylıkları

Önceki iki monitoring turların çıkışları

82.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komitesi üzüntüylän nişannadı, ani informaþiya kolaylıkları kullanılêr sabusuzluk kışkırtmaları için hem ani Moldovadaki informaþiya kolaylıklarında eksik fikir çokluu.

Şindiki durum

83. Danışma Komitesi nişannêr, ani Moldovadaki informaþiya kolaylıklarında var serioz kusurlar. Çok sayıda milletlârarası hem milli raporlarına görâ Danışma Komitesi nişannêr plüralizm eksikliini hem söz serbestliin üzerinä yapılan kısıtlamaları, özelliklä bitki vakıtlarda.

84.Danışma Komitetini kuşkulandırêr, ani kimi informaþiya kolaylıklarında sabursuzluk hem kin tanıtılêr, özelliklä dil identliin hakkında diskusiyalarda. İnformaþiya kolaylıklarında yayınnanêr stereotiplâr, öngörüslâr, çingenelerâ, yahudilerâ hem göçmennerâ karşı sabursuzluk, makar ki informaþiya kolaylıklarını gözledän organnarına kimsey aalaşmadı. Danışma Komitetindä yok bilgi nesoy çalışmalar yapêr devlet organnarı bölâ olaylara karşı. Bu konularda konsultaþiyalar milli azınnıklara yapılmêr. Danışma Komitesi sayêr, ani bu situaþiya uymêr Çerçevâ Konvenþiyasının 6-ncı statyasında belirtelän printiplerinâ.

85. Danışma Komitesi selâmnêr 2006-da kabledilän televidenye hem radio yayın Kanunu, angısı yasaklêr kin kışkırtmasını hiç bir formada: rasizma temelindä, din, millet, seksual temelindä. Televidenye hem radio yayın Kanununa girer azınnıklar dilindä kolverimnerin yayınnamasını saalayan kurallar (bak 9-uncu statyaya komentariyaları). Danışma Komitesi nişannêr, ani tele hem radio Koordinaþiya Soveti cevap eder Kanunun gerçekteşmâk monitoringi için.

Rekomendaþiyalar

86.Lâazım yapmaa etkili çalışmalar, ki engellemää informaþiya kolaylıklarında önyargılı hem sabursuzluklu konuşmaları. Ama bu çalışmalar diil lâazım kısıtlasınnar informaþiya kolaylıkların redakþiya serbestliini. Etnik yada din temelindä kinâ yol açan konuşmalar lâazım cezalandırsınnar.

87.Lääzım saalamaa halka serbest yol informațiya kolaylıklarını gözledän organnarına hem da kin kışkırtan olayları üzerinä hem diskriminațiya konuşmaları üzerinä aalaşma kayıtlama proçedurasına. informațiya kolaylıkların kontrol altında läözım yapılsın milli azınnıklara konsultațiyaalar.

88.Informațiya kolaylıklarında läözım kaldırmaa problemları, angıları baalı saburluk atmosferasını kurmak proçesinä, kulturalar arası dialog hakkında, diskriminațiyaaya karşı çalışmalar için, ki bu konuşmalarda pay alsınnar hem moldovannar, hem da milli azınnıklar.

Polițiya

İki önceki monitoring turların çıkışları

89.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komitesi gösterdiydi, ani insannar, özelliklä çingenelär hem yabancılar, karşılařêrlar diskriminațiyaayan hem azarlamaklan hak koruma organnarın tarafından.

Şindiki durum

90.Danışma Komitesi endişelener, ani türlü kaynaklardan bilgilär görä 2009-uncu yılın aprelın 7-sindä olaylardan sora hak koruma organnarı tarafından yakışksız davranış gördülär. Bu olaylar negativ etkiler topluluun saburlu hem karşılıklı saygılı atmosferasını.

91.Danışma Komitetindä var bilgilär, ani milli azınnıklardan kişilär, özelliklä çingenelär, evropalı olmayan göçmennär hem diil tradițiyaalı grupalarından kişilär hep taa karşılařêrlar aazdan hem fiziksel azarlamaklarlan, zorlamaklarlan, sokakta yakalamaklarlan hem yoklamaklarlan, hem da başka baskıların polițiya tarafından. Var olaylar, ani insannarı azarlêrlar ırkçı kin temelindä. Musulmannar aalařêrlar, ani onnarın toplantı erindä yoklama yapılêr. Bölä hak koruma organnarın davranmasını hiçkimsey sistematik olarak incelämeer hem cezalamêr. Moldovada yok baamsız bir organ, angısı yapacak monitoring polițiya organnarın davranmasına hem kaydedilän aalaşmaların aaraştırmasına. Danışma Komitetini kuşkulandırêr bu situațiya, angısı uymêr Çerçevä Konvențiyaasının 6-ncı statyasına.

92.Danışma Komitesi pozitif kıymetlendirer hak koruma çalışannarın üretim hazırlamasını insan hem milli azınnıklar hakları için, çok milletli toplumda çalışmak özellikleri için.

Azınlıkların kompakt erleşim erlerindä devamnı düzennener toplantılar halkın hem hak koruma organnarın arasında. Danışma Komiteti nişannêêr, ani çingenelerä verilän üüsek okullarda üüretim kvotası (bak 12-nci statyasına komentariyaları) özelliklän Poliğiya Akademiyası için geçerili, ama şindiyadan çingenelär bu kolaylı kullanmadılar. Belirtiler, ani 2006-da kabledildi Poliğiya etikası hem deontologiya için Kanun.

Rekomendağiyalar

93.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini yapmaa etkili aaraştırmalar poliğiyanın haksız davranmasına hem, gerektii zaman, cezalandırmaa. Devlet kuvetleri lääzım yapsınnar efektif çalışmalar, ki durdurmaa poliğiyada çalışannarın zeedä etki kullanmasını hem ırkçılık içeren davranmaklarını. Lääzım kurmaa *baamsız bir organ, angısı yapacek monitoring poliğiya organnarın davranmasına hem kaydedilän aalaşmaların aaraştırmasına.*

94.Lääzım saalamaa, ki milli azınlıklardan kişilər, özelliklän çingenelär, çalışsınnar poliğiyada. Lääzım geliştirmää hak koruma organnarda çalışannarın üüretimini insan hem milli azınlıklar hakları uurunda, hem da poliğiya hem milli azınlıklar arasında dialog uurunda. Gereker uygulamaa hak koruma organnarın üüretim programaları, esaba alarak polietnik topluluun özelliklerini.

Çerçevä Konvenğiyasının 7-nci statyası

Politika partiyalar için zakon

İki önceki monitoring turların çıkışları

95.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti kuşkulardı, ani politika partiyalar için zakonun statyaları vardı nicä kısıtlasınnar milli azınlıklardan kişilerin serbestliini kurmaa politika birleşmelerini hem engellesinnär onnarın aktiv katılmasını topluluun işlerindä.

Şindiki durum

96.2007-nci yılın dekabri ayında kabledildi politika partiyalar için eni zakon. Danışma Komiteti pişmannıktan nişannêêr, ani zakon yasaklêêr kurmaa politika derneklerini milletlik yada etnik temelindä. Eni zakona görä politika partiyasını kayıtlamaa deyni lääzım olsun en az 4 000 aktiv üye, onnar lääzım yaşasınnar devletin bçlgesel birimmerin yarısında, hem da en az 120-şär üye lääzım olsun herbir bölgedän.

97.Danışma Komiteti tanyêr, ani milli azınnıklardan kişilärin var hakları seçilmää politika partiyaların listesindä türlü seçim organnarına, ama onu kuşkulandırêr, ani politika partiyalar için zakonun kimi statyaları sınırlêêr azınnıkları politika biliklerin kurmasında, angıları temsil edäbilecekti onnarın yasal isteklerini. Bu partiyalar vardı nicä temsil etsinnär milli azınnıkların beklentilerini seçim organnarında, özelliklär azınnıkların kompakt oturduu bölgelerindä (bak 15-inci statyaya komentariyayı). Butakım Danışma Komiteti şüpelener, ani bu zakon uyêr Çerçevä Konvenşiyanın 7-nci statyasına.

98.Danışma Komiteti çeker devlet kuvetlerin önemini kendi Tematika Sonucuna milli azınnıkların aktiv katılması için devletin kultura, soşial hem ekonomika yaşamasında hem devlet işlerin gerçekteşirmesindä, angısına görä politika partiyalarını kurmaa deyni şartlar “diil lääzım haksız kısıtlasınnar milli azınnıklardan kişilerin kolaylıklarını kurmaa bölä birliklär hem butakım kısıtlasınnar onnarın politika yaşamasında hem karar almak proşesindä pay almasını”.

Rekomendaşiyalar

99.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini yapmaa gerekli çalışmalar, buraya girer yasal çalışmalar da, ki yok etmäâ haksız kısıtlamaları milli azınnıkların beklmelerini teslin edän politika partiya kurmak proşesindä.

Çerçevä Konvenşiyasını 8-inci statyası

Din serbestlii hakı

İki önceki monitoring çıkışları

100.İki önceki monitoring çıkışlarında Danışma Komiteti kuşkulanarak nışannadı, ani musulmannar dokuşêrlar zorluklarlan kendi islam dinini Moldovada kayıt etmäâ çalışarkan. Komitetä bildirdilär, ani hak koruma organnarı agresiv davranêrlar musulmannara onnarın din adetlerini geçirilän eerlerdä. Danışma Komiteti pişmannıklar deneer, ani tatar azınnıkların istekleri, ki Kişinev mezarlında verilsin onnara deyni ayırı erlär, devletlär karşılamadılar.

Şindiki durum

101.Danışma Komiteti selamnêêr, ani Kişinev mezarlında var ayırı erlär musulmannara deyni, hem teklif eder devlet kuvetlerini ileri dooru da devam etmäâ milli azınnıkların dialogu, ki çözmää bölä problemları gelecektä.

102.Danışma Komiteti nişanêêr, ani din kultları için Zakon kabledildi 2007-nci yılın avgust ayında. Bu zakona görä din organizaçıyaların kayıtlaması Adalet Ministerliin görevi. Vardı umut, ani bu zakon yardım edecek azaltmaa administraçıya engellerini, angıları peydalanêr din organizaçıyaların kayıtlamasında.

103.Hep ozaman Danışma Komiteti nişannêêr, ani musulman organizaçıyaları, özelliklär Moldovada bulunan musulman ruh orhanizaçıyası, eni zakonun çalışmaa başladıktan sora birkaç kerä danıştı, ki kayıtlamaa Moldovada bu organizaçıyayı, ama hepsi boşuna. Bir taraftan devlet kuvetleri söledilär, ani bu danışmalar hazırlanmamış din kultları için Zakonun yasalarına uygun. Öbür taraftan musulman azınnın temsilcileri aalaşardılar, ani karşılaşêrlar haksız hem aşırı ölçüdä engellärlän, angıları peydalanêrlar onnarın dinini kayıtlamak çalışmalarında, hem da ani devlet kuvetleri girmää onnarlan dialoga bu konuda.

104.Danışma Komiteti endişelener, ani musulmannar hep taa karşılaşêrlar hak koruma organnarın tarafından baskıylan, onnarın toplantı erlerinä salgınnan, özelliklär cumaalarda, açan din slujbaları geçer, aşırı ölçüdä kontrollän, buraya girer finans konrolu da. Musulmannara engel eder kiralamaa din adetleri için er, çünkü onnarın yok ofițial registraçıyası.

105.Danışma Komiteti sayêr bu situaçıyayı endişeli. Danışma Komitetin bakışına görä o fakt, ani Moldova halkın coyu pravoslav, diil läüzim engellesin diil tradițional din grupaların din serbestliini hem onnarın haklarını kurmaa kendi din kurumnarını, organizaçıyalarını hem asoçıaçıyalarını, angılarını saalêêr Çerçevä Konvençıyasının 8-inci statyası.

Rekomendaçıyalar

106.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini başlatmaa dialog musulman temsilcilerinnän Moldovada islam dinini kayıtlamak konusunda. *Masaev Moldovaya karşı* daavada Evropa insan hakları sovetindä alınan kararın ışında, devlet kuvetlerinä teklif ediler saalasınnar musulmannarın hem başka din konfesiyalarından kişilerin din serbestlii haklarını, vermää onnara hak engelsiz kurmaa kendi organizaçıyalarını hem asoçıaçıyalarını. Bu neetleri gerçekleştirmää deyni läüzim yapmaa konsultaçıyalar hem vermää ek destek.

Çerçevä Konvençiyasının 9-uncu statyası

Milli azınnıkların informaçiya kolaylıklarına yol açıklı için zakon bazası

İki önceki monitoring turların çıkışları

107.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti pozitif kıymetlendirdi devlet kuvetlerini, ki vermää taa çok kolaylık milli azınnıklarına elektron informaçiya kolaylıklarına. Bu olay gerçeklendi zakon bazası geliştirmäk üzerinä.

Şindiki durum

108.2006-ncı yılda kabledildi tele hem radio Kanunu, angısı belli etti eni kurallar yayınnama proçesindä milli azınnıkların dillerini kullanmak uurunda. Bu kanuna görä devlet dilindä kolverimnerin sayısı 2010-uncu yıldan sora üzdä etmiş hem üzdä seksän olacak. Taa ileri bu kvota üzdä altmış beşti. Bu kanun etkiler Kişinev hem Belçı kasabalarını hem onnarın dolaylarını, hem dokunmêêr milli azınnıkların kompakt erleşim bölgelerinä. Danışma Komiteti endişeli nişannêêr, ani bu eni kvotayı belli ettiktän sora, özel radio hem televideniye kanalların olmayacak kolaylıkları yayınnamaa azınnıklar dillerindä kolverimnerini Kişinev hem Belçı kasabalarında, makar ki bu kasabalarda yaşêêr milli azınnıklardan çok kişi. Hep ozaman Danışma Komiteti nişannêêr, ani insannarın öoyu var nicä baksın Moldovada yayınnanan komuşu devletlerin tele hem radio kolverimnerini başka dillerdä.

109.Danışma Komiteti nişannêêr, ani azınnıkların kompakt erleşim bölgelerdä toplumsal tele hem radio kolverimnerin sayısı läözüm olsun en az üzdä irmi. Hem azınnıkların dillerindä yayınnayan özel tele hem radio kanalları läözüm en az üzdä irmi kolverimnerini devlet dilindä yayınnasınar.

Rekomendaçiyalar

110.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini kurmaa läözümnü şartlar, ki var olan dil kvotası engellämesin milli azınnıklar dillerindä informaçiya kolaylıkların çalışmasını.

Milli azınnıkların dillerindä tele- hem radio yayınnarı

İki önceki monitoring turların çıkışları

111.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti gösterärdi, ani milli azınnıkların dillerindä kolverimnär var, ama onnarın sayısı karşılamêêr azınnıklardan kişilerin

ihtiyaçlarını. Özellikle bu etkiler ukrain azınlıklarını hem de küçük sayıda azınlıkları. Danışma Komitesi nişannêr milli azınlıkların dillerindâ kolverimnerin eksikliini küülerdâ, neredâ kompakt yaşêr milli azınlıkları.

Şindiki durum

112.Danışma Komitesi nişannêr, ani toplumsal tele- hem radio kanalları devam ederlâr yayınamaa kolverimnâr milli azınlıkların dillerindâ (ukrain, gagauz, bulgar, çingenâ hem rus) hem hepsi azınlıklara deyni rus dilindâ kolverimnâr. Toplumsal radio yukarda sıralanan dillerdân kaarâ yayınnêrlar idiş hem polonya dillerindâ.

113.Ama Danışma Komitetini kuşkulandırêr tele- hem radio yayınamaa sferasında situâşyanın kötüleşmesi ikinci sonucu kablettiktân sora. Milli azınlıklar urguladılar Danışma Komitetlân buluşmalarda, ani 2004-üncü yılda yapılan toplumsal tele- hem radio kanalların reorganizaşyasından sora milli azınlıkların dillerindâ kolverimnerin sayısı azaldı hem da milli azınlıklar için programlar yayınnanmêrlar praym vakıtta. Onnar bildirdilâr, ani kolverimnerin kalitesi kötüleştî, çünkü duyulêr destek eksiklii hem toplumsal kanallarında azınlıkların dillerindâ kolverimneri için cevap edân kişilerin serbestlik kısıtlı. Milli azınlıkların bakışına görâ toplumsal informaşya kolaylıkları diil dooru göstererlâr Moldova topluluun çok kulturalı karakterini.

114.Danışma Komitetini bildirdilâr, ani milli azınlıklardan kişilerin, onnarın toplu yaşadı erlerdâ, yok kolaylıkları praym vakıtta bakmaa azınlıklar dillerindâ kaliteli programlar. Butakım onnarın var bir çıkışı – milli azınlıkların dillerindâ bilgi almaa yabancı tele- hem radio kanallarından, özellikle rus kanallarından. Çingenelâr da, nicâ da az sayıda azınlıklardan kişilâr, karşılaşêrlar kendi dillerindâ informaşya kolaylıkların eksikliinnân.

Rekomendaşyalar

115.Danışma Komitesi urgulêr, ani pek önemli uygulamaa 2006-da kabledilân tele- hem radio kanununu, özellikle kanunun o statyalarını, angılarında sölenen Moldova topluluun kultura, dil hen din çeşitlii için. Lääzım yapmaa ek çalışmalar, ki saalamaa toplumsal televidenyayı azınlıkların dillerindâ, küçük sayıda azınlıkların dillerindâ da, kolverimnârlân.

Çerçevä Konvenþiyasını 10-uncu statyası

Lingvistika politikası

İki önceki monitoring turların çıkışları

116.Danışma Komitesi nişannadı, ani Moldovada yok düzenni pozitiya devlet lingvistika politikasında. Danışma Komitesi teklif etti devlet kuvetlerini tamannarkan bu uurda eni zakon bazasını yada eni strategiyaları esaba almaa Moldovadaki lingvistika situatıyanın hepsi özelliklerini.

Şindiki durum

117.Danışma Komitesi nişannêêr, ani ikinci sonucu kablettiktän sora dillär için zakon bazası diişilmedi, makar ki toplumda devam eder dil identlii hakkında diskusiyalar (bak 6-ncı statyaya komentariyalari). Bundan kaarä Danışma Komitesi pozitif nişannêêr, ani Moldova başladı kurmaa dialog, ki onaylamaa regional dillerin yada milli azınnıkların dillerin üzerinä Evropa annaşmasını. Komitet umut eder, ani yakın gelecektä Moldova onaylayacak bu annaşmayı.

118.Kimi milli azınnıkların temsilcileri sölerlär, ani administrativ organnarınnan ilişkilerindä azınnıkların dillerini kullanması, rus dilindän kaarä, sınırlıdır. Danışma Komitesi endişelener, ani gagauz azınnıklardan kişilär aalaşêrlar, ki Gagauziyanın avtonomiya statusu için zakon yardım etmeer çözmää gagauz halkın dıl hem kultura koruma problemlerini: gagauz dili pek siirek kullanılêr administrativ organnarınnan ilişkilerdä (bak 5-inci statyaya komentariyalari).

119.Danışma Komitesi annêêr, ani milli azınnıkların çoyu kullanêrlar rus dilini devlet organnarlarınnan ilişkilerdä, hem ani rus dili kalêr milletlärarası konuşmaların dili. Danışma Komitesi sayêr, ani devlet kuvetleri lâazım versinnär zeedä önem diil sade rus azınnın, ama başka azınnıkların da, dil identliin korumasına. Varsa nicä, açan karşılaşêr Çerçevä Konvenþiyasının 2-nci paragrafın 10-uncu statyasında şartlar, lafetmää administrativ organnarınnan ukrain, bulgar, gagauz hem çingenä dillerindä. Bunu gerçeklemäk için lâazım devlet çalışannarına azınnıkların dillerinnän ilgili becermeklär yapmaa.

120.Danışma Komitesi selämnêêr, ani 2008-dä parlament avukatların yardımınnan Magistraturanın üüsek soveti hatırlattı daavalara, ki lâazım saygı duymaa tutuklanın haklarına, angılarına görä bilgilär hem onun haklar koruması lâazım onun dilindä geçsinnär, bunu saalêêr Çerçevä Konvenþiyasının 3-üncü paragrafın 10-uncu statyası. Parlament avukatların yardımını saaladı çok sayıda aalaşmalar, ki daavalar sade devlet dilindä gerçeklemlerlär. Bundan sora bölä aalaşmalar kayıt edilmedi.

Rekomendațiyalar

121.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvvetlerini göstermää dil konularında dengeli bir yaklaşım hem esaba almaa Moldovanın dil çeşitliini. Açan karşılaşêr Çerçevä Konvențiyasının 10-uncu statyasındaki şartlar, Danışma Komiteti teklif eder yardım etmää kullanmaa hepsi azınnıkların dillerini erli administrativ organnarınnan ilişkilerdä.

Çerçevä Konvențiyasının 12-nci statyası Üretim sferasında çingenelerä deyni denk kolaylıklar

İki önceki monitoring turların çıkışları

122.Danışma Komiteti iki önceki monitoring turlarında nışannardı, ani çingenelär hep taa karşılaşêrlar üretim sferasında zorluklarlan, bakmayarak ani bitki vakıtlar yapıldı türlü çalışmalar, ki iileştirmää onnarın durumunu. Bu zorluklar getirdi onnarın topluluktan izolätiyasına hem marginalizațiyasına. Onnar katılmêrlar devletin ne ekonomika, ne toplumsal, ne da politika yaşamasına.

Şindiki durum

123.Danışma Komiteti pozitif kıymetlendirir 2008-dä kabledilän Üretim için eni kanunu, angısında urgulanêr, ani üretim sistemasının baş sebebi ilerletmää denk üretim kolaylıklarını, bakmayarak kişilerin soțial statusuna, milletliinä, etnik, din hem politika identliinä. Devlet kuvvetleri nışannadılar, ani çingeleri desteklemäk programasında en önemli üretim sferası olacak. Danışma Komiteti umutlanêr, ani en kısa zamanda hazırlanacak hem uygulanacak çingenelerin istoriyasında, dilindä hem kulturasında kurrikulum.

124.Danışma Komitetini bildirdilär, ani yapılêr çalışmalar, ki üretim sferasına kaplamaa taa çok çingenä uşaklarını, açılêr hazırlamak klasları, ani hazırlamaa uşakları başlangıç klaslar için. Saalanêr başka tür yardımnar, nicä şkolalarda, ölä da ikola dışında çalışmalarda. Komitet seviner, ani bu çalışmalar verer islää rezultatlar.

125.Danışma Komitetini üzülder, ani başlangıç şkolaya gider sade çingenä uşakların üzdä etmiş, özelliklä ikolaya gitmeer kızlar. Çingenelerin arasında pek üüsek bilgisizlik uuru. Komitet esaba alêr, ani çingenelerin çoyu devlet dışında çalışêrlar da göçerlär bütün aylelärlän. Danışma

Komiteti taa nişannêr, ani kimi bölgelerdä, nicä Skinosa, çingenelerin uşakları şkolalarda ofițial kayıtlı, ama oraya gezmeerlär. Hem hiç bişey yapımêr, ki bu uşaklar gelsinnär şkolaya.

126.Danışma Komiteti bildirildi, ani çingenelerä veriler üüsek okulda üürenmää deyni kvota, ama yazık ki saalamêr çingenelerin ilgisini üürenmää üüsek okulda. Çingenä azınnıkların temsilcileri söleerlär, ani bu kvota vermeer kolaylık ayırmaa istediin üüretim sferasını, ama taa çok engelleer onnarı diil läözımnı mesleklärlän yada pedagogika üüsek okullarınnan. Danışma Komiteti sayêr, ani önemlidir üüretmää çingeneleri pedagogika uzmanıklarına, ama läözım vermää onnara kolaylık üüürenmää üüsek okullarda başka sferalarda da, ki saalamaa onnarın katkısını devletin toplumsal, soțial hem ekonomika yaşamasında.

Rekomendațiyalar

127.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini yapmaa taa etkin çalışmalar, ki azaltmaa hem yok etmää çingenelerin üüretim uurunda eksikleri, yapmaa efektif çalışmalar, ki gerçekteřirmää çingeneleri desteklemäk programasını. Bu çalışmalar läözım olsunnar uzun süreli hem katsınnar hepsi ilgili tarafları, hem da çingeneleri.

128.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini diiřtirmää çingenelerä verilän sindiki kvota sistemasını üüsek okullarda üüürenmäk için, ani çingenä studentlerin olsun kolaylıkları pay almaa üüretim herbir sferasında.

Kulturalar arası üüretim

İki önceki monitoring turların çıkışları

129.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti endiřeylän nişannadı, ani şkolalarda milli azınnıkların kulturaları, istoriyası hem tradițiyaları için bilgilär diil taman hem ani Moldova topluluun çok kulturalı karakteri dooru gösterilmeer.

Şindiki durum

130.Danışma Komiteti pozitif nişannêr, ani Milli azınnıklar institutu, makar ki şindi adlanêr Kultura mirası institutu, devam eder aaraştırmalarını milli azınnıkların kultura hem istoriya uurlarında.

131.Danışma Komiteti selännêêr, ani şkolalarda açıldı eni fakultativ predmeti “Tanıyalım taa islää biri-birimizi”, angısı saalêêr türlü milli azınnıklardan uşakların arasında karşılıklı saygı. Bundan kaarä şkolalarda, neredä milli azınnıkların dilleri üüreniler, ders olarak veriler rusların, ukrainnerin, gagauzların hem bulgarların istoriyası, kulturasa hem tradişiyaları.

132.Danışma Komiteti pişmannıklan nişannêêr, ani bu predmetlär yok devlet dilindä üretim yapan şkolalarda, ani üürenicilär pek az bilerlär milli azınnıklar için. Şkola kiyatlarında var az bilgi çingenelerin istoriyası, dili hem kulturası için. Danışma Komitetin bilgilerinä görä Moldovada devam eder diskusiyalar türlü grupaların dil identlii için. Şkoladakı üretim läüzım gösterebilir Moldova topluluun dil hem kultura çeşitliini kimseyin yanını tutmadaan hem desteklesin insannar arasında saburluk, kulturalar arası dialog hem karşılıklı saygı.

Rekomendaşiyalar

133.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini vermää hepsi üürenicilerä kaliteli bilgilär milli azınnıklardan kişilerin, onnarın sayısında çingenelerin da, istoriya hem kultura zenginlii için. Läüzım yapmaa gerekli çalışmalar, ki geliştirmää karşılıklı saygıyı hem kulturalar arası dialogu.

Çerçevä Konvenşiyasının 14-üncü statyası

Milli azınnıkların dillerindä aaraştırma hem üretim

İki önceki monitoring turların çıkışları

134.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti nişannadı, ani hep taa var azınnıkların dillerini üretimindä problemalar, nicä şkola kiyatları eksiklii hem üüredicilerin hazırlaması, makar ki yapıldı türlü çalışmalar, ki geliştirmää azınnıkların dillerini üretim sistemasını.

135.Danışma Komiteti üzüleräk nişannadı, ani çingenä dili şkolalarda üürenilmeer. Milli azınnıkların dillerin kullanması (rus dilindän kaarä) üretim dili olarak sınırlıdır.

Şindiki durum

136.Danışma Komiteti nişannêêr, ani ikinci sonucun kabledilmesindän sora azınnıkların dillerindä üretimi uygulamaa deyni diişikliklär yapılmadı. Milli azınnıkların dillerini üretmek

saalanêr sade rus şkolalarında. Bunun için milli azınnıklardan kişilär prost bileerlär devlet dilini (angısı onnara deyni ikolada üürenilän üçüncü dil olêr), makar ki devlet dili hepsi şkolalarda üüreniler. Kimi bilgilerä görä bölä sistema arttırêr milli azınnıklardan kimi kişilerin tendentiyalarını terk etmää kendi milletliini da tanıtmaa kendini nicä rus.

137.Milli azınnıkların bilgilerinä görä bu tendentiyaları kuvetlendirer, ani kimi küülerdä hem kasabalarda, neredä yaşêr ukrain azınnıkları, şkolalarda üüretim yapılêr rus dilindä. Onun için ukrain azınnıklarından üürenicilerin yok kolaylı üürenmää ukrain dilini. Nicä biliner, azınnıkların dillerin üüretmesi şkoladan önceki üüretimindä da etersizdir.

138.Bu konteksttä Danışma Komiteti selämnêr “eksperimental şkolaların” kurulmasını, angılarında üüretim kısmen yapılêr azınnıkların dillerindä (bulgar hem ukrain) hem ilerlener polilingvizm. Danışma Komiteti nişannêr, ani Taraklı devlet universitetindä üürener yakın 300 student, özelliklä bulgar halkın istoriya, kultura hem dil uurunda. Genä da Danışma Komiteti pişmannıktan nişannêr, ani var pek az kolaylık üürenmää milli azınnıkların dillerindä. Milli azınnıkların temsilcileri urgulêrlar, ani var ihtiyaçları üürenmää ukrain dilindä, kâr üüsek okullarda da. Bu istekleri tamannamaa deyni läazım temellenmää şindiki sonuçlara, hem da hazırlamaa ukrain dilindä speşialistleri diil sade pedagogika sferasında, ama öbür uurlarda da.

139.Danışma Komiteti pişmannıktan nişannêr, ani gagauz dilindä üürenmäk kolaylıkları sınırlıdır, çingenä dili sa şkolalarda hiç üüredilmeer. Rus azınnığın temsilcileri aalaştılar, ani rus dilindä üüretimin kalitesi hem rus literaturasının üüretmäk kalitesi kötüleştilər. Danışma Komiteti pozitif nişannêr, ani az sayıda olan azınnıklar üürenerlär kendi dillerini “Pazar şkolalarında”, angılarını destekleer devlet kuvetleri hem “ana-devletlär”. Ama milli azınnıklar, nicä çingenelär hem tatarlar, angıların yok “ana-devletleri”, aalaşêrlar, ani devlet eterli uurda desteklämeer onnarın dil korumak için çalışmalarını.

140.Danışma Komiteti pozitif kıymetlendirer, ani Üretim ministerlii devam etti hazırlamaa milli azınnıkların dillerini üüretmäk için şkola kiyatlarını. Tıparlandı “Ukrain dili” şkola kiyatları 1-inci-9-uncu klaslar için, tezdä tıpardan çıkacak eni şkola kiyatları 10-uncu hem 11-inci klaslar için. Danışma Komitetinä etişti bilgilär, ani Moldovada hazırlanılmêr öbür azınnıkların dillerindä şkola kiyatları, özelliklä bulgar hem gagauz. Çok dilli üüretim sferasında duyulêr personal eksiklii.

141.Danışma Komiteti endişelener, ani 2007-dä Üretim ministerliindä kapadıldı bölüm, angısı ilgilenärdi milli azınnıkların üretim problemlerinnan da şimdi hiçkimsey uraşmêêr bu sferadaki çok hem zor problemlerlan (bak 5-inci statyaya komentariyaları).

Rekomendaşıyalar

142.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini çözmää milli azınnıkların üretiminnän ilgili problemlerarı hem eterli desteklemää bu sferada politika gerçekteşmesini.

143.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini yapmaa çok dilli üretim sistemasının geliştirmäk uurunda çalışmalar hem oldu kadar uygulamaa “eksperimental şkola” modelini, angısı saalêêr azınnıklar dilindä üretmeyi. Bunu gerçekteşmää deyni lâazım hazırlamaa maasuz kadrolar hem çok dilli üretim sisteması için kaliteli şkola kiyatlarını. Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini incelemää kolaylıkları, ki üretmää moldovan şkolalarında diil sade rus dilini, ama başka azınnıkların dillerini da.

144.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini özel dikkat vermää çingenelerin hem başka az sayıda azınnıkların, nicä tatarlar, üretim uurunda problemlerına.

Devlet dili üredilmesi

İki önceki monitoring turların çıkışları

145.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti pişmannıklan nişannadı, ani var çok problema milli azınnıklara devlet dilini üretmäk uurunda, ani devlet lâazımını uurda desteklämeer bu üretim sferasını.

Şindiki durum

146.Danışma Komiteti pozitif nişannêêr, ani halklararası organizaşıyaların yardımınnan kuruldu ek programalar devlet dilini üretmäk uurunda. Soşiologya araştırmaların sonuçları memnun braktılar Danışma Komitetini, çünkü bu araştırmaların bilgilerinä görä milli azınnıkların çoyu, mayales gençlär, isteerlär öğrenmää devlet dilini.

147.Danışma Komiteti annêêr, ani, bakmayarak yapılan çalışmalara, kalêr acil bir ihtiyaç devlet dilini uygun üretmäk için. Milli azınnıklardan kişilerin çoyu, özelliklä büyükler, pek prost bilerler devlet dilini, bu da zorladêr onların katılımını topluluun yaşamasına (bak 15-inci statyaya komentariyaları). Lâazım devam etmää üretmää devlet dilini devlet çalışannarına. Devlet dilini öğrenän diil Hükümet organizaşıyalar hem milli azınnıkların temsilcileri nişannêêrlar, ani karşılanmêêrlar zamandaş ihtiyaçlar ne şkola üretimindä, ne da büyükleri

üüretmāk sistemasında. Onnar söleerlār, ani etmeer üüsek uurda hazırlanmış iki dil bilān üüredicilār, üüretmāk materialları, metodologiya hem standartlar, hem da yok inişiativa hem kolaylık üürenmāā devlet dilini azınnıkların toplu yaşamak bölgelerindā.

148.Danışma Komşetş pişmannıklan nişannêêr, ani Moldova Hükümetin yok kompleks strategiyası hem programası, ki milli azınnıklardan kişileri, angıları bilmeerlār devlet dilini, integrat etmāā Moldova topluluuna. Devlet dilini üüretmāk çalışmalarında büyük pay alêr diil devlet kuvetleri, ama Hükümetā baalı diil organizaşiyalar, angılarını az sayıda destekleer halklararası donolar.

149.Üüsek okullarda da devlet dilini üürenmāk kolaylıkları milli azınnıklardan studentlār için, angıları üürendilār rus şkolalarında, kısıtlıdır. Danışma Komiteti nişannêêr, ani eni üüretim için kanuna görā devlet universitetlerindā üüretmāk proşesi ölä fakultetlerdā nicā medişina, yuririk, devlet koruma fakulteti, hem asker okullarında yapılacak sade devlet dilindā. Dil engeli beterinā milli azınnıklardan studentlār var nicā bulunsunnar kötü durumda ayırarkan kimi üüretim sferalarını, taa sora onnar karşılaşacaklar zorluklarlan girmāā merkez yada erli önetim organnarına.

Rekomendaşiyalar

150.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini yapmaa hertürlü çalışmalar, ki zeedelemāā kolaylıkları hem iileştirmāā devlet dilindā üüretim kalitesini, kār şindiki üüretim sistemasında da. Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini barabar milli azınnıkların temsilcilerinnān kurmaa uzun süreli bir plan, nasıl milli azınnıklardan kişileri integrat etmāā toplulaa. Önemli, ki geliştirärkän üüretmeyi devlet dilindā, unutmamaa devam etmāā çalışmalarını, ki korumaa hem geliştirmāā milli azınnıkların dillerini hem kulturalarını da, Çerçevā Konvenşiyanın prinşiplerinā görā.

151.Lāāzım yapılsın gerekli çalışmalar, ki kolaylatmaa milli azınnıklardan kişilerin üüsek okullarında üürenmesini hem onnarın devlet işlerin ayırı sferalarında pay alabilmesini.

Çerçevä Konventiyasının 15-inci statyası

Soşial-ekonomika yaşamasına katılım

İki önceki monitoring turların çıkışları

152.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komitesi teklif etti Moldova kuvvetlerini yapmaa çalışmalar, ki çözmää çingenelerin topluluktan izolâtiya hem soşial-ekonomikadan hem devlet işlerindän marginalizatiya problemlarını. Bundan kaarä Komitet üzüler, ani 2001-dä Hükümet tarafından onaylanan çingenelerin durumunu iileştirmäk programasının gerçekleşmesi getirmede önemli sonuçlara.

Şindiki durum

153.Danışma Komitesi nişannêr, ani milli azınnıklardan kişilerin soşial-ekonomika durumu pek ayırılmêr Moldovanın öbür vatandaşların durumundan. Ama azınnıkların çoyu yaşêr uzak merkez kasabasından, kimär kerä yırak küüerdä yada devlet sınırları zonalarında, butakım onnarın soşial-ekonomika yaşamasına katılmaları kısıtlanêr.

154.Danışma Komitesi pozitif kıymetlendirer 2006-da dekabri ayında kabledilän çingenelerin durumunu desteklemäk programasını 2007-inci-2010-uncu yıllar için, angısı kaplêr üretim, kultura, saalık koruma, soşial koruma, iş bulma hem toplumsal düzeni uurlarını. Ama bu programanın gerçekleşmesindä karşılaşêr bir sıra zorluklan, nicä plannarın gerçekleşmesinin koordinatiya eksiklii, monitoringin hem sonuçların kıymetlendirmesinin efektif mehanizmanın eksiklii. Bu planın gerçekleşmesini engelleyän en büyük problema – maasuz bütjet finanslamak eksiklii merkezdä hem erli uurlarda. Çingenelerin temsilcileri bildirdilär, ani onnarın bakışına görä çingenelär pek katmêrlar programanı gerçekleştirmäk hem monitoring proşeslerinä. Bunun için planın etkileri sınırlıdır. Hem taa läüzüm yapılsın 2010-uncu yıl için plan.

155.Danışma Komitesi nişannêr, ani çingenelerin yaşamak durumu baalı onnarın oturma erlerinä. Kimi çingenä ayleleri yaşêrlar pek islää, özelliklär Soroka hem Otaç kasabalarında. Öbürlär yaşêrlar pek prost şartlarda, yoksuzlukta hem topluluktan izolat, özelliklär küüerdä. Danışma Komitesi selämnêr işsizlää karşı çingenelerä verilän destekleri, ama endişelener, ani çingenelerin katılması soşial-ekonomika yaşamasına kalêr sınırlı. Nicä söläner ileridä (bak 170-inci paragrafı), sade çingeler yok nicä işlesinnär devlet organnarında. Çeşitli kaynaklardan bilgilere görä çingenelär girer Moldovanın en hassas grupalarına hem en büyük derecedä var nicä yaşasınnar ekonomika krizisin etkilerini.

156.Çingenelerin çoyu yaşêêrlar normalara uymayan şartlarda hem kullanamêêrlar saalık koruma sistemasını. Danışma Komiteti annêêr, ani küüdâ halkın büük payı da var nicâ yaşasın zor durumda, ama üzüler, ani çingenelerin küüleri girerlâr “geleceksiz küülerin” kategoriyasına. Onnara verilmeer infrastrukturayı düzennemââ deyni yardım, da butakım kaavileşer onnarın yoksuzluk uuru hem topluluktan izolâtiya.

Rekomendaçiyalar

157.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini vermââ gerekli finans yardımınarını, ki milli azınnıkların toplu yaşadı erlerin ekonomika durumunu geliştirmââ. Bu bölgelerin ekonomika durumunu iileştirmâk için programalara lââzım katılsınnar milli azınnıkların temsilcileri da.

158.Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini yapmaa taa etkin çalışmalar, ki çingeneleri desteklemâk programasının etkileri olsun taa efektif. Çingenelerin temsilcileri lââzım pay alsınnar bu programanın gerçekteşmâk hem monitoring proşeslerindâ.

159.Lââzım yapılsın çalışmalar, ki yoksul hem izolat çingenâ küüleri girsinnâr devlet investitiya politikasının sferasına hem infrastrukturayı geliştirmâk politikasına.

Seçim organnarına katılım

İki önceki monitoring turların çıkışları

160.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti nişannadı, ani milli azınnıklardan kişilâr var hepsi merkez hem erli seçim organnarında. Ama Komitet teklif etti devlet kuvetlerini politika partiyalar için zakonda geliştirmââ tâ o durumnarı, angıları engellerlâr milli azınnıklarını pay almaa bu organnarda.

Şindiki durum

161.Danışma Komiteti nişannêêr, ani milli azınnıklardan kişilâr var parlamenttä, bu sayıda kişilâr, angıları girdi parlamentâ 2009-da aprelin 5-indâ geçirilân seçimnerdân sora, çünkü kimi politika partiyaları yazdılar onnarı kendi listelerinä. Milli azınnıkların temsilcileri var erli seçim organnarında da, özelliکلân onnarın toplu yaşamak erlerindâ. Danışma Komiteti sayêr, ani sindiki seçim organnarında milli azınnıkların temsilcileri saalayamêêrlar onnarın efektif katılmasını devletin politika yaşamasında hem karar almak proşeslerindâ (bak yukarıda 7-nci statyaya komentariyaları).

162.Danışma Komiteti nişannêêr, ani alçaldı seçim derecesi üzdä altıdan üzdä beşä, bu kısımen uyêr devlet hem halklararası uurlarda yapılan rekomendaçıyalara. Danışma Komiteti nişannêêr, ani dişikliklär läüzim yapılısın seçimnerdän çok ileri.

163.Danışma Komiteti kuşkulanêr, ani seçim organnarında erli hem merkez uurlarında var pek az çingenä. Bu olay dokunêr başka az sayıda milletlerini da, nicä tatarlar, italyannar h.b.

164.Danışma Komiteti nişannêêr, ani 2008-dä aprelin 10-unda kabledilän Moldovada seçimnär için Kanunun 2-nci paragrafin 13-üncü statyası yasaklêêr ikili vatandaşlı olan Moldova vatandaşlarına olmaa parlament üyeleri.

Rekomendaçıyalar

165.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini yapmaa çalışmalar, ki iileştirmää milli azınnıkların temsil edilmesini seçim organnarında, özelliklän yok etmäâ aşırı derecedä engelleri, ki saalamaa azınnıkların efektif katılmasını topluluun işlerindä.

166.Läüzim yapmaa çalışmalar, ki üüseltmää çingenelerin katılım payını herbir uurda. Özel dikkat läüzim verilsin az sayıda milletlerin temsiledilmesinä.

167.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini incelemää Moldovada seçimnär için Kanunun 2-nci paragrafin 13-üncü statyasını Veneçiya komisiyasının hem demokratiya kurumnarı hem insan hakları için bürosunun ortak sonucun ışında.

Ürütme hem daava organnarına hem toplumsal izmetlerinä katılmak

İki önceki monitoring turların çıkışları

168.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti nişannadı, ani milli azınnıkların temsilcilerin sayısı devlet önetimindä pek az, özelliklän üüsek uurlarda.

Şindiki durum

169.Danışma komiteti endişelener, ani devlet önetimin hepsi strukturalarında, nicä da toplumsal izmetlerindä milli azınnıkların payı pek az. Ama milli azınnıklar için zakonuna görä azınnıkların läüzim olsun kendi temsilcileri ürütme hem daava organnarın her uurunda, askerdä hem hak koruma organnarında orantılı derecedä. O fakt, ani azınnıklar bilmeerlär islää devlet dilini, engeller onnarın katılmasını devlet izmetlerinä (bak yukarda 14-üncü statyaya komentariyalari)

yada zorlêêr devlet izmetindä iş erini korumaa. Bu olaylar ama sade kısmen annadêr nedân milli azınnıkları pek az sayıda var bu sferada.

170.Gerçektân, milli azınnıkların temsilcilerini katmêêrlar ürütmä organnarın üüsek uuruna, buraya girer Hükümet tä, siirek karşıléêrız onnarı hak koruma organnarında da, daava sistemasında hem toplumsal izmetlerindä. Bu problema var hepsi azınnıkların temsilcilerindä, nicä büük sayıda milletlerdä, örnek, ukrainnär hem gagauzlar, ölä çingenelerin da, angıların devlet izmetlerindä temsilcilik derecesi pek düşük. Danışma Komitesi sayêri, ani läüzım üüseltmä çingenelerin temsilciliini saalık koruma sferasında, iş bulma hem soşial desteklemä sferalarında da butakım çingenelerä bu sferalara yol açık olacak hem diskriminaşiyaya karşı çalışmalar taa efektif olacak.

Rekomendaşiyalar

171.Danışma Komitesi teklif eder Moldova kuvetlerini ilerletmää çalışmaları, ki azınnıkların taa çoyu katılabilinnär devlet önetiminä, toplumsal izmetlerä, hem yapmaa bu situaşiya için monitoring. Läüzım yapılınsın ek çalışmalar ki genişeltmää hem korumaa milli azınnıklardan kişilerin iş erlerini, hazırlamaa meslek üürenmäk programalarını.

172.Läüzım yapmaa özel çalışmalar devlet dilini üüretmäk uurunda, özelliklän devlet izmetçilerini.

Milli azınnıklara deyni konsultaşiyalar

İki önceki monitorng turların çıkışları

173.Danışma Komitesi pozitif deerlendirdi konsultaşiya mehanizmaların olduunu, angısı yardım eder milli azınnıklarına katılmaa karar almak proşesinä. Danışma Komitesi teklif etti devlet kuvetlerinä kurmaa açık dialog milli azınnıklarını temsil edän organizaşiyalarlan.

Şindiki durum

174.Danışma Komitesi nişannêêr, ani milli azınnıkların 93 organizaşiyası girer etno-kultura organizaşiyaların Koordinaşiya sovetinä, angısı çalıřêr Milletlärarası ilişkilär Bürosunda. Danışma Komitesi ii taraftan nişannêêr, ani bu Sovetä girer çeşitli organizaşiyalar, angıların arasında yabancıların organizaşiyası da (bak yukarda 3-üncü statyaya komentariyalar).

175. Danışma komitesi üzüntüylän nişannêêr, ani türlü bilgilerä görä Koordinațiya soveti artık kullanılmêêr nicä önemli resmi karar almakta önemli araç. Hükümetlän dialog yapılêr sade Milletlärarası ilişkilär Bürosunun yardımınan, Koordinațiya soveti şindi ilgileneer özelliklä kultur problemalarınan, makar ki Sovet üyeleri isteerlär kendileri Hükümetlän dialog kurmaa. Danışma Komitetini üzülde, ani bu olay brakmêêr kolaylık milli azınnıklardan kişileri karar almak proşesindä pay alsınar. Milletlärarası ilişkilär bürosunda akreditațiya kabletmeyän organizaşıyaların yok kolaylıkları devlet kuvetlerinnän kontakt kurmaa.

Rekomendaşıyalar

176. Danışma Komitesi teklif eder Moldova kuvetlerini, yapsınar gerekli çalışmalar, ki Etno-kultura organizaşıyaların Koordinațiya Soveti devam etsin efektif çalışmaa, nicä danışma organı, hem milli azınnıklardan kişilär pay alabilsinnär karar almak proşeslerindä. Danışma Komitesi teklif eder ministerlikleri doorudan ilişkilär kurmaa azınnıkların temsilcilerinnän, onların sırasında tä onnar da, ani girmeerlär Koordinațiya Sovetinä.

Gagauzların toplumun yaşamasına katılması

Şindiki durum

177. Gagauzların temsilcileri bildirdilär Danışma Komitetini, ani karilaşêrlar işsizliklän hem ani Gagauziyaya investışıya yapılmêêr. Makar ki Gagauziyanın özel avtonomiya statusu için Zakonuna görä erli kuvetlerä verildi etkilär, onnar sölerlär, ani yok eterli paraları , ki genişeltmää infrastrukturayı hem geliştirmää ekonomika çalışmasını. Bu beterä gagauz halkın çoyu giderlär aşırıya, özelliklä üüsek okulunun bitirän çeşitli sferalarda uzmanar: doktorlar hem üüredicilär. Gagauz küülerin çoyun halk sayısı azaldı.

178. Danışma Komitesi endişelener, ani gagauzların temsilcileri yok Moldovanın parlamentindä. Danışma Komitetinä verilän bilgilerindä sölen, ani avtonomiyayı çalışmasını zorlaştırêr bir sıra uygunsuzluk etkilär bölünmesindä merkez Hükümetin hem Gagauziya kuvetlerin arasında, angıları kimär kerä getirerlär konflikt situaşıyalarına.

Rekomendaşıyalar

179. Moldova kuvetleri läüzım ayırsınar Gagauziyanın ekonomika gelişmesi için eterli finans yardımı.

180.Lääzım yapmaa gerekli çalışmalar, ki gagauzların temsilcileri olsunnar merkez uurda da. Danışma Komiteti teklif eder devlet kuvetlerini kurmaa dialog, ki tam olarak belli etmää Gagauz Eri avtonomiyasının etkilerini hem saalamaa avtonomiyanın efektif çalışmasını.

Çerçevä Konvenşiyasının 18-inci statyası

İkitarafli annaşmaklar

İki önceki monitoring turların çıkışları

181.İki önceki monitoring turların çıkışlarında Danışma Komiteti teklif etti Moldova kuvetlerini saalamaa insan hakları korumak uurunda imzalanın çeşitli ikitarafli annaşmakların efektif kullanmasını.

şindiki durum

182.Danışma Komiteti pozitif niřannêr Ukrainaylan geniş bir sınır diişimini hem yakın sınır işbirliini, angıları uyêr ukrain azınnıkların isteklerinä. Bundan kaarä Komitet selämnêr bölgelärarası işbirlii programaların imzalanmasını milli azınnıklar koruma hakkında Odesa bölgesi hem Moldova güney tarafı arasında, Çernovtı hem Moldovanın kuzey tarafı arasında. Danışma Komiteti umut eder, ani 2008-dä Moldova hem Ukraina arasında hazırlanan işbirlii annaşması insannarın hak korumak uurunda, onaylanacak Moldova Hükümetin tarafından.

183.Danışma Komiteti selämnêr Moldova, Ukraina hem Bulgaristan arasında üretim uurunda annaşmanın imzalanmasını. Bu programalar öngörer milli azınnıklardan studentlerin diişimini ilgili ülkelär arasında. Bu diişmeklerin gerçekteşmesi yardım eder korumaa hem ilerletmää milli azınnıkların dil hem kultura zengininiini. Danışma Komiteti urgulêr işbirlii programaların imzalanması önemini Milletlärarası iliřkilär Bürosu hem Bulgaristandaki ("Ajans" Yurtdışında Bulgarlar) benzär kuruluşun arasında, hem Latviya, Litva hem Estoniya devletlerindä olan benzär kuruluşların arasında.

Rekomendaşiyalar

184.Danışma Komiteti teklif eder Moldova kuvetlerini ileri dooru da geliřtirmää milli azınnıkların haklarını korumak uurunda işbirlii politikasını komşu devletlärlän. Özelliklä Komitet bekleer nezaman kuvedä girecek eni annaşma Ukrainaylan.

III. SON ÇIKIŞLAR

185.Danışma Komitesi sayêr, ani bu son çıkışlar var nicä olsunnar bir temel Moldovaya rekomendaşiyalar için, angıları verilecek Ministrular Komitetinä kaaviletmäk için.

İki monitoring turlarından sora pozitiv diişmeklär

186.Moldova yaptı helal çalışmaklar monitoring yapılmasında hem önceki monitoring turların çıkışların tanınmasında, özelliklänn onnarın milli azınnıkların dillerinä çevirmesinä. Devlet kuvetleri praktikada kullandılar milli azınnıkların temsilcilerinnän ilişkilerdä kompleks yaklaşım.

187.Diskriminaşiyaya karşı uurunda yapıldı pozitiv çalışmalar, ani geliştirmää bu uurda şindiki zakon bazasını. Danışma Komitesi bekleer kabledilsin kapsamnı bir antidiskriminaşiya zakonu. Parlament avukatları yaptılar gerää gibi çalışmalar diskriminaşiya olaylarını önlemektä hem monitoringda.

188.Devlet kuvetleri ileri dooru destekleerlänn milli azınnıkların kultura zenginliin korumasını hem geliştirmesini. Toplumsal tele- hem radio kanalları devam ettilär yayınnamaa milli azınnıkların dillerindä kolverimnär, makar ki televidenya yayınnarın vakıdı, kalitesi hem miktarı diil pek üüsek uurda.

189.Musulmannar için kişinevdaki mezarlıkta ayrıldı maasuz erlänn.

190.Milli azınnıkların dillerini üürenmää deyni eni kolaylıklar peydalandı. Özel dikkat verildi milli azınnıkların dillerindä şkola kiyatları hazırlamasına. Yapıldı çalışmalar, ki taa geniş kullanmaa “eksperimental şkola” modelini, angılarında üüretim yapıldı azınnıkların dillerindä. Şkolalarda peydalandı toplulukta saburluk hem karşılıklı saygı ilerledän eni predmetlänn. Kimi kasabalarda yapıldı kâmil çalışmalar, ki çingenä uşakların taa çoyu şkolaya gezsinnär.

191.Devlet kuvetleri imzaladılar bir sıra sınır işbirlii annaşmakları milli azınnıkların haklarını korumak konusunda.

İki monitoring turlarından sora çözümedik problemalar

192.2004-tä gerçekenän halk sayımın bilgileri vermeerlär etnik hem dil identlii için gerçek kartinayı. Milli azınnıkların soşial-ekonomika durumunu açıklayan bilgilär sınırlıdır. Diskriminaşıya olayları için bilgilär tolpanmêêrlar sistematik olarak.

193.Moldovada milli azınnıklar arası ilişkilär kalêr islää, ama son zaman dil hem kimnik konuların dolayında bir gergin durum ortaya çıktı. Kuşkulandırêr, ani dil farklılıkları kullanılêr politika neetlär için hem toplum bölünmesinin baş sebebidir. Göçmennär hem çingenelär zaman-zaman kimi informaşıya kolaylıkları tarafından yayınnanan sabursuzluklan, diskriminaşıyaylan hem azarlamaklan karşılaşêrlar. Sık bildiriler hak koruma organnarın tarafından bu grupalardan kişilere haksız hem sert davranmakları için.

194.Bitki yıllarda azaldı Milletlärarası ilişkilär Bürosuna hem başka institutlara verilän yardım. Milli azınnıkların kultura mirasını korumaa deyni yardımnar etersizdir. Milli azınnıkların kultura mirasını korumaa deyni yardımnar etersizdir. Milli azınnıkların temsilcileri pişmannıkan nışannêêrlar, ani onnarın kultura zenginniini korumak hem geliştirmäk yardım sisteması apaçık diil, hem ani bu sistemada pek az var azınnıkların temsilcileri hem organizaşıyaları. Küçük milli azınnıklar grupaları belli ederlär beklentilerini kabletmää taa büyük yardım kendi kultura hem dil koruması için.

195.2008-dä kabledilän din kultları için zakon desteklâmedi musulmannarı onnarın Moldovada islam kayıtlama problemasını çözmää. Bu engeller onnarın din serbestlii hakların etkin gerçeleştirilmesini hem din kuruluşların, organizaşıyaların hem asoşıaşıyaların kurulmasını.

196. Bakmayarak yapılan çalışmalara, devlet dilini uygun üüretmäk için kalêr acil bir ihtiyaç. Milli azınnıklara devlet dilindä üüretmäk yapılmêêr lăázımnı uurda. Milli azınnıklardan kişilerin çoyu, özelliکلän büyükler, pek prost bilerlär devlet dilini, bu da zorladêr onnarın katılımını topluluun yaşamasına (bak 15-inci statyaya komentariyalari). Sonrakı (önümüzdeki) üüretmäk hem üürenmäk sistemasının geliştirmesini engeller şkola kiyatların hem eterli hazırlanmış kadroların eksiklii.

197.Çingeneleri desteklemää deyni yapıldı türlü çalışmalar, ama onnarın durumu pek iileşmedi, onnar hep taa yaşêêrlar yoksuzlukta hem hiç katılmêêrlar devletin soşial-ekonomika yaşamasına. Onnar hep taa karşılaşêêrlar diskriminaşıyaylan. Danışma Komiteti kuşkulânêr romnarın karşılaştı serioz soşial-ekonomika zorluklarınnan hem dâ onnara karşı diskriminaşıyaylan kimi

sferalarda. Danışma Komitesi sayêr, ani kuvetlâr lââzım oyalanmaksız çalışsınar iileřtirmää romnarın durumunu hem destek vermää onnarın gerçek integraıyasına moldovan topluluunnan.

198.Milli azınnıkların temsilcilerin devlet önetimindâ pay alması sınırlıdır, bakınca onnarın katılmasına erli seçim organnarına. Çingenelerin hem az sayıda azınnıklarından kişilerin katılması devlet önetiminâ heptân da az.

199.Milli azınnıkların temsilcileri aalařêrlar, ani devlet vermeer eterli yardım Milletlârarası İlişkilâr Bürosuna, nicâ milli azınnıkların hakların koruma sferasında en önemli devletlâr politikasını gerçekteştirân organına. Azınnıkların temsilcileri üzüntüylân niřannêêrlar, ani karar alan organnar vermeerlâr önem milletlârarası organizaıyaların Koordinaıya sovetinâ, nicâ milli azınnıkların problemları üzerinâ en önemli danışma organına.

200.Gagauz avtonomiyasının çalışmasını zorladêr merkez Hükümetin hem erli kuvet organnarın arasında etkilâr daatımında kıyışıklık.

Rekomendaıyalar

Danışma Komitesi I hem II bölümlerindân çıkan çalışmalara ek olarak teklif eder Çerçevâ Konvenıyasını tamannamak için aşaadakı girişimnâr:

Çözülmedik problemlar

- **Kabletmää bir kompleks antidiskriminaıya zakon bazasını; devamnı yapmaa monitoring diskriminaıya, rasızma hem antisemist olaylarına;**
- **Yapmaa taa etkili çalışmalar sabursuzlaa karşı hem informaıya kolaylıklarında, hem da politika yaşamasında, ilerletmää karşılıklı saygı hem annaşma; hak koruma organnarın tarafından sert hem haksız davranış olayların aaraştırmasını hem cezalandırmasını saalamaa;**
- **Yapmaa taa etkili çalışmalar, ki çingeneleri desteklemek planını efektif gerçekteřtirmää.**

Sonrakı rekomendaıyalar

- Saalamaa gelecek halk sayımın gerçekteşmesini milletlârarası rekomendaıyalara görâ, özelliکلân millet hem dil identliin uurunda bilgi toplamakta.

- Vermää eterli yardım Milletlärarası Bürosuna, nicä en önemli devletläer politikasını gerçekleştiren organına milli azınnıkların hakların koruma sferasında
- Lääzım desteklemää milli azınnıkların onnarın dil hem kultura korumak hem geliştirmek çalışmalarını.
- Saalamaa musulmannara hem başka din grupalarından kişilerä din serbestlik hakını hem hen kendi din institutların, organizaşiyaların hem derneklerin kurmasını.
- Geliştirmää çok dilli üretim sistemasını hem da milli azınnıkların dillerindä üretimini. Yapmaa gerekli çalışmalar, ki açmaa devlet dilini öğrenmää deyni yol hem iileştirmää devlet dilindä üretmenin kalitesini.
- Lääzım yapmaa etkili çalışmalar, ki devlet önetiminä hem toplumsal izmetlerinä girsinnär milli azınnıklardan kişiler da.
- Saalamaa etnokultura organizaşiyaların Koordinaşiya Sovetin efektif çalışmasını hem vermää kolaylık milli azınnıkların temsilcilerinä katılmaa karar almak proşeslerinä.
- Devam etmää dialogu, ki tam olarak yazdırmaa gagauz kuvetläer organnarın kuvetlerini, da saalamaa Gagauz avtonomiyasının efektif çalışmasını.

Evropa Soveti
Ministrular Komiteti

Rezolütiya CM/ResCMN(2010)6

**Milli azınnıkları korumak Çerçevä Konventiyasını Moldova Respublikası tarafından
uygulamak için**

*Kabledildi Ministrular Komitetin tarafından 2010-uncu yılın mayın 5-indä vişe-ministruların
1084-üncü karşılaşması çerçevesindä*

Ministrular Komiteti Milli azınnıkları korumak Çerçevä Konventiyasının (ileri dooru Çerçevä Konventiyası)24-üncü-26-ncı statyalarına uygun;

Esaba alarak Rezolütiyayı (97)10 1997-dän sentäbrinin 17-sindän Ministrular Komiteti tarafından kaavilenän Çerçevä Konventiyasının 24-üncü-26-ncı statyalarına uygun monitoring düzeni uurunda devletlär yükümlülüklerini;

Esaba alarak oy vermäk düzenini, angısı kabledildi (97)10 Rezolütiyanın kontekstindä;

Esaba alarak Moldova tarafından 1996-ncı yılda noyabrinin 20-sindä verilän ratifikațiya dokumentini;

Aklına getireräk, ani 2009-uncu yılda fevralin 24-ündä Moldova Hükümeti verdi Devlet raporunu Çerçevä Konventiyasının uygulanması monitoringin üçüncü turun çerçevesindä;

İnceleyip Danışma Komitetin Moldovaya ilişik üçüncü sonucunu, angısı kabledildi 2009-uncu yılın iyünün 26-sında, hem dä Moldova Respublikasının yazılı komentariyalarını, angıları kabledildi 2009-uncu yılın dekabrinin 11-indä;

Esaba alarak başka Hükümetlerin komentariyelerini

1.Yapêr Moldovaya ilişik aşadaki çıkışları:

a) Pozitiv diişmeklär

Moldova çok ciddi yaklaştı Çerçevä Konvenşiyasının uygulanması uurunda monitoring düzennemesinä hem yaptı helal çalışmaları, ani tanıtmaa halka iki önceki monitoring turların çıkışlarını, çevirip onnarı milli azınnıkların dillerinä. Devlet kuvetleri praktikada uyguladı kompleks bir yaklaşım milli azınnıkların temsilcilerinnän çalışma süresindä.

Diskriminaşiyaya karşı çalışmaların alanında devlet kuvetleri yaptı helal çalışmaları, ki geliştirmää diskriminaşiyaya karşı zakon bazasını. Beklener, ani en kısa vakıtta kabledilecek eni antidiskriminaşiya zakonu. Bundan kaarä Parlament avukatları yaptılar önemli çalışmalar diskriminaşiya olaylarını önlemäk hem monitoring uurunda.

Devlet kuvetleri devam ederlär desteklemää milli azınnıkların kultura mirasını korumak uurunda çalışmaları. Toplumsal tele- hem radio kanalları devam ederlär yayınnamaa milli azınnıkların dillerindä kolverimnär, ama televidenyakı yayınnarın kaplamı, kalitesi hem vakıdı kalêr fakir.

Kişinevdaki mezarlıkta musulmannara verildi özel erlär.

Verildi taa çok kolaylık üüenmää milli azınnıkların dillerini. Özel önem veriler milli azınnıkların dilindä üüretim materiallarını hazırlamak için.

Moldova yaptı bir dizi çalışma. Kimi azınnıkların dilindä denemäk okulları devam ederlär çalışmaa. Ama azınnıkların dillerindä üüretmäk sistemasının geliştirmesini engelleer kaynak eksiklii: şkola kıyatları hem üüsek uurda hazırlanmış üüredicilär.

Şkolalarda hem başka okullarda milli azınnıklara devlet dilini üüretmäk kalêr etersiz, makar ki bitki vakıt gerçeklendi çeşitli programalar. Moldova Hükümeti lüzım çalışsın vermää milli azınnıklara taa çok kolaylık üüenmää devlet dilini, üüseltmää devlet dilini üüretmenin kalitesini, ki milli azınnıklar pay alabilsinnär topluluun yaşamasında, devlet uurunda önemli karar almak proşeslerindä hem dä devletin soşial-ekonomika yaşamasında. Yapıldı çalışmaları, ani taa geniş kullanmaa „denemäk şkolaları” modelini, neredä üüretim yapılêr azınnıkların dillerindä. Şkola üüretim programalarında peydalandı saburluk hem karşılıklı saygı terbiedän eni

derslär. Kimi kasabalarda yapıldı çalışmalar, ani nekadar taa çok çingenä uşakları şkolaya gezsinnär, hem ani katmaa çingeneleri genel üüretim içinä.

Devlet kuvetleri imzaladılar milli azınnıkların haklarını korumak konusunda sınır işbirliini geliştirmäk için bir sıra annaşmak, buraya girer erli uurda annaşmaklar da.

b) Çözülmedik problemalar

2004-üncü yılda yapılan seçimnerin etnik hem dil identliinnän ilgili bilgilär göstermeerlär haliz durumu. Ayırca soşial-ekonomika durumu hem insannarın üüretim uuru konusunda bilgilär kalêr sınırlı. Diskriminaşıya olaylar için bilgilär toplanmêêrlar düzenni olarak.

Moldovada milli azınnıklar arası ilişkilär kalêr islää, ama son zaman dil hem kimnik konuların dolayında bir gergin durum ortaya çıktı. Kuşkulandırêr, ani dil farklılıkları kullanılêr politika neetlär için hem toplum bölünmesinin baş sebebidir. Göçmennär hem çingenelär zaman-zaman karşılaşêrlar kimi informaşıya kolaylıkları tarafından yayınnanan sabursuzluklan, diskriminaşıyılan hem azarlamaklan. Sık bildiriler hak koruma organnarın tarafından bu grupalardan kişilerä haksız hem sert davranmakları için.

Bitki yıllarda azaldı Milletlärarası ilişkilär bürosuna hem milli azınnıkların problemalarına baalı başka institutlara verilän yardım. Milli azınnıkların kultura mirasını korumaa deyni yardımnar etersizdir. Milli azınnıkların temsilcileri pişmannıklan nışannêêrlar, ani onnarın kultura zenginini korumak hem geliştirmäk yardım sisteması apaçık diil, hem ani bu sistemada pek az var azınnıkların temsilcileri hem organizaşıyaları. Küçük milli azınnıklar grupaları belli ederlär beklentilerini kabletmää taa büyük yardım kendi kultura hem dil koruması için.

2008-dä kabledilän din kultrları için eni zakon yardım etmedi musulman organizaşıyalarına çözmää problemları, ki islam Moldovada tanınsın bir din olarak. Bu engeller onnarın din serbestlii hakların etkin gerçekleştirilmesini hem din kuruluşların, organizaşıyaların hem asoşıaşıyaların kurulmasını.

Bakmayarak yapılan çalışmalara, devlet dilini uygun üüretmäk için kalêr acil bir ihtiyaç. Milli azınnıklardan kişilerin çoyu pek prost bilerlär devlet dilini, bu da zorladêr onnarın katılımını topluluun soşial-ekonomika yaşamasına hem devlet uurunda önemli karar almak proşeslerinä. Sonrakı (önümüzdeki) üüretmäk hem üürenmäk sistemasının geliştirmesini engeller şkola kiyatların hem eterli hazırlanmış kadroların eksiklii.

Bakmayarak, ani çingenelerin durumunu desteklemäk konusunda kabledildi maasuz çalışmalar plannarı, hem ani erli uurda yapıldı kimi çalışmalar, çingenelerin çoyu hep taa yaşêêrlar yoklukta izolat küülerdä hem az katilêêrlar üüretim proşesinä. Topluluun yaşamasında hem işlerindä onnarın katılımı kalêr sınırlı. Onnar pek sık karřılařêêrlar diskriminaşiyaylan hem sert davranmaklarlan. Taa büyük yardım saalayacak çingenelerä destek konusunda 2007-nci-2010-uncu yıllar için çalışmalar planın uygulanmasını.

Milli azınnıklardan kişilerin payı devlet önetimindä pek az hem sınırlı, bakınca onnarın katılmasına erli seçim organnarına. Çingenelerin hem az sayıda azınnıklarından kişilerin katılması devlet önetiminä heptän da az.

Milli azınnıkların temsilcileri üzüntüylän niřannêêrlar, ani karar alan organnar vermeer eterli önem Milletlärarası organizaşiyaların Koordinaşiya sovetinä, nicä milli azınnıkların problemları üzerinä en önemli danışma organına.

Gagauz avtonomiyasının çalışmasını zorladêr merkez Hükümetin hem erli kuvet organnarın arasında etkilär daatımında kıyışıklık.

2. Kableder Moldovaya ilişik aşaadakı rekomendaşiyaları:

Çerçevä Konvenşiyasının uygulamasını ileri dooru iileřtirmää deyni devlet kuvetleri läüzım yapşınnar Danışma Komitetin birinci hem ikinci sonuçlarındakı ayırtılı rekomendaşiyalarını gerçekteřtirmäk için çalışmalarını tamannayan aşaadakı adımnarı:

Hemen çözüümü gerektirän problemlar

- İlk olarak läüzım kabletmää kapsamı antidiskriminaşiya kanonnarı; düzenni yapmaa monitoring diskriminaşiya göstermelerinä, rasizmaya hem antisemist hareketlerinä;
- Läüzım yapmaa kıyışıklı adımnar informaşiya kolaylıklarında hem da politika yaşamasında desteklenän sabursuzlaa karşı hem da geliřtirmää karşılıklı saygıyı hem halklar arası annayışı. Läüzım yapmaa hepsi proşesual işlemlerini hem uygulamaa adekvat sankşiyalar hak korumak organnarın yakışiksız yaptıklarına.
- Bununnan barabar läüzım ilerletmää çalışmaları, ki iileřtirmää çingenelerin durumunu herbir sferada, desteklemää bu projektin gerçekteştirmesini, saalamaa çingelerin katılmasını topluluun yaşamasına herbir uurda.

Sonrakı rekomendaŧıyalar

- Saalamaa gelecek halk sayımın gerçekteşmesini milletlärerarası rekomendaŧıyalara görä, özellikläñ millet hem dil identliin uurunda bilgi toplamakta.
- Vermää eterli yardım Milletlärerarası İlişkilär Bürosuna, nicä milli azınnıkların hakların koruma sferasında en önemli devletlär politikasını gerçekteştirän organına.
- Lääzım desteklemää milli azınnıkların onnarın dil hem kultura korumak hem geliştirmäk çalışmalarında. Yapmaa etkin adımnar, ani azınnıkların çalışmalarına verilän yardım olsun apaçık.
- Saalamaa musulmannara hem başka din grupalarından kiřilerä din serbestlik hakını hem hen kendi din institutların, organizaŧıyaların hem derneklerin kurmasını.
- Geliştirmää çok dilli üretim sistemasını hem da milli azınnıkların dillerindä üretime. Yapmaa gerekli çalışmalar, ki açmaa yol devlet dilini ürenmää deyni hem iileştirmää devlet dilindä üretmenin kalitesini.
- Lääzım yapmaa etkili çalışmalar, ki devlet önetiminä hem toplumsal izmetlerinä girsinnär millli azınnıklardan kiřilär da hem az sayıda grupaların temsilcileri dä.
- Saalamaa etnokultura organizaŧıyaların Koordinaŧıya Sovetin efektif çalışmasını hem vermää kolaylık milli azınnıkların temsilcilerine katılmaa karar almak proteslerine.
- Devam etmää dialogu, ki tam olarak yazdırmaa gagauz kuvetlär organnarın etkilerini, da saalamaa Gagauz avtonomiyasının efektif çalışmasını.

3. Teklif eder Moldova Hükümetini (97)10 Rezolüŧiyaya uygun olarak:

- a) ilerletmää Danışma Komitetinnän dialogu;
- b) devamnı vermää bilgi Danışma Komitetinä o adımnar için, angıları yapılêr gerçekteştirmää deyni bu dokumentin 1-inci hem 2-nci bölümnerindä bulunan çıkışları hem rekomendaŧıyaları.

İÇİNDEKİLÄR

Milli azınnıkları korumak için Çerçevä Konvençiyasının uurunda
iyün ayın dokuzunda 2009-da kabledilän
Danışma Komitetin
MOLDOVAYA İLİŞİK ÜÇÜNCÜ SONUCU.....3

Rezolüçiya CM/ResCMN(2010)6
Milli azınnıkları korumak Çerçevä Konvençiyasını Moldova Respublikası
tarafından uygulamak için.....47

Biroul Relații Interetnice
Adresa: str. A. Mateevici, 109/1
mun. Chișinău, Republica Moldova
MD2009

Tel.: (373 22) 21 40 80
Tel./Fax. (373 22) 24 15 32
e-mail: brimoldova@bri.gov.md

Editura EPC Primex-Com
mun. Chișinău, str. M. Cibotari, 59/6
Tel./ Fax. 22 72 88